

4 Verhalen van het Hogeland

Voorwoord

De auteur

Mijn vader Piet Scholtens was de zoon van molenaar Albert Scholtens. Hij is geboren in Houwerzijl op 31 augustus 1908 en heeft de molen op Meulenbaarg nog in volle glorie meegemaakt.

Bij de maalderij behoorde een fouragehandel waar de klanten voer konden kopen voor koeien, paarden, varkens, schapen, geiten, konijnen en kippen. Er stond naast de molen een schuur waarin varkens werden gemest en een schuur waar plaats was voor vier koeien en een paard.

Het was een levendig bedrijf en men had vrijwel wekelijks contacten met de klanten. Er reed een door een paard getrokken wagen, in de volksmond *meelwoagen* genoemd, bij de klanten langs. Daarmee werd meel bij de bakkers afgeleverd of voer bij de boeren voor hun dieren en voer voor het kleinvee bij de particulieren.

Piet Scholtens was veel bij de weg, en hoorde en zag veel van het leven op het platteland. Hij vertelde graag over wat hij had meegemaakt of van anderen had gehoord. Op latere leeftijd heeft hij veel verhalen op schrift gesteld.

Ze geven een beeld van de belevingswereld van de inwoners van Houwerzijl en omgeving in de eerste helft van de 20e eeuw. Het was een milieu van boeren, arbeiders, middenstanders, de dominee en de leerkrachten van de lagere school. Een samenleving die werd beheerst door de landbouw en waar de boeren logischerwijs de lakens uitdeelden. Het was ook een samenleving waar de kerk het leidend beginsel was in doen en laten.

Het dorp was in die tijd een gesloten samenleving, wat betekent dat het dorp en zijn inwoners de hoofdrol speelde in de belevingswereld van de bewoners. In het boek *Houwerzijl, een dorp in De Marne*, dat in 1997 verscheen, wordt een beeld gegeven van deze samenleving.

Bijzondere gebeurtenissen werden verteld bij ontmoetingen, op visites, in de winkels, na de kerkdienst, bij de kapper, en af en toe in het café.

De in deze bundel opgenomen verhalen zijn wel allemaal authentiek.

Verhoudingen

Wie verder nog wat meer wil weten over de verhoudingen op het platteland in het begin van de 20e eeuw, moet eens het boek *Kinderen in verstand en boosheid* lezen van Piet Keuning. Hij is ook onderwijzer geweest in Ulrum.

Het boek gaat over bewoners van het dorp Spijk (in het Oosten van de provincie Groningen) in het begin van de 20e eeuw. Het dorp is een plattelandsdorp met dezelfde verhoudingen als in Houwerzijl, een leefgemeenschap van boeren en arbeiders. Men heeft hem niet in dank afgenomen dat hij schreef over de bewoners en de gang van zaken in die dorpsgemeenschap. Er ontstond veel commotie omdat bewoners zich zonder veel moeite konden herkennen in het verhaal, vaak in negatieve zin. Ook de rol van de Gereformeerde kerk kwam er sterk negatief in uit.

Er is een nieuwe druk verschenen en daarin staat een apart hoofdstuk van Hans Werkman die deze editie heeft begeleid. Je kunt tegenwoordig een rondgang maken in Spijk. Er is een plattegrond in het boek opgenomen, zodat je kunt zien wie waar woonde.

In het boek gaat het ook over heel basale dingen die een dorp bezig hielden. Veel is voor mij herkenbaar uit wat ik heb meegekregen uit Houwerzijl, hoewel dat dan al een hele tijd later is. Volgens mij waren de verhoudingen in Houwerzijl trouwens beter.

Woorden

Hoe de relatie is tussen werkelijkheid en het op schrift stellen, blijkt uit de roman *De zwarte met het witte hart* van Arthur Japin. Deze historische roman gaat over twee jonge prinsesjes uit een land in Afrika, die in 1837 in ons land aan het hof van koning Willem II kwamen als onderpand voor een illegale slavenhandel.

Ze krijgen een opvoeding bij een zekere Van Moock. Die leert hen ook lezen en schrijven zodat ze het verschil leren tussen geheugen en geschreven woorden en de plaats die het bij een volk inneemt.

Ze schrikken er van dat woorden op schrift een dergelijk grote plaats innemen omdat bij hun stam alleen woorden gezag hadden. Kwame, een van hen, brengt het zo onder woorden:

Kennis blijft alleen in de mens levend, telkens weer anders al naar gelang de geest waarin het wordt bewaard. Op papier echter houdt men de woorden gevangen, los van het lichaam. Zij verliezen het contact met de adem en de ziel van het volk. In een verhaal dat is vastgelegd, zit geen leven meer.

De verhalen

In feite wordt in het geciteerde precies aangeduid waar bij de verhalen van mijn vader voor mij de knel zat toen ik probeerde de verhalen in woordgebruik wat meer naar de huidige tijd bij te stellen. Hij kon mooi vertellen over de dingen die hij heeft opgeschreven en daardoor kregen de verhalen zijn kleur. Nuances die hij naar voren bracht waren de jus waarmee het verhaal smaak kreeg.

Nadat hij de verhalen op schrift had gezet werden letters op papier, en ze kunnen alleen weer tot leven worden gewekt als men ze vertelt. Hoewel ik ze heb bewerkt, zijn de onderwerpen gebonden aan de tijd van toen. Ik hoop dat ik erin ben geslaagd zijn verhalen uit de eerste helft van de 20^e eeuw zodanig aan te passen dat ze hun waarde niet hebben verloren.

Op een dorp waar verder niets gebeurde kregen de alledaagse dingen veel aandacht. Er ontstonden anekdotes, iemands naam werd verbonden aan een gebeurtenis. Veel mensen in het dorp hadden daardoor een bijnaam omdat er eens iets in hun leven was voorgevallen waarvoor bijzondere aandacht was geweest, iets wat was opgevallen.

Taal

De nuances van een verhaal en de nuchtere benadering van de Grunnegers komen het duidelijkst tot uiting in het spreken. Daarom heb ik gekozen voor de benadering dat de mensen zich in het Grunnegers uitdrukken.

De gehanteerde taal is de variant van het Gronings zoals dat gesproken wordt op het Hogeland. Hierbij heb ik het Nieuw Groninger Woordenboek en het Zakwoordenboek van Simon Reker gebruikt.

Bovendien is op vrijdag 24 oktober 2008 *Biebel* verschenen, de Bijbel in t Grunnegers. Het is naar mijn mening een prachtige vertaling geworden en een prima uitgave. Een bijzondere oud Houwerzielster, prof. dr. Douwe Holwerda, heeft aan de vertaling meegewerkt

en hij heeft een zeer gewaardeerde inbreng gehad. Hij doceerde aan de RijksUniversiteit in Groningen Grieks, een taal waaraan hij zijn hele leven heeft gewijd.

Omdat hij de eindredacteur was van het boek *Houwerzijl, een dorp in de Marne* brachten de schrijvers een bezoek aan hem in Zuidhorn. Het was een bijzondere ervaring dat deze zeer geleerde vroegere dorpsgenoot gewoon Grunnegers met ons sprak!

Als erbetoon aan hem, onze voorouders en onze moedertaal, sluit ik dit voorwoord af met enkele verzen uit het eerste hoofdstuk van Predeker uit *Biebel*.

1 Woorden van Predeker, zeun van David, keunenk in Jeruzalem.

2 Ales is lucht, loos en leeg, en van gain betaiken, zegt Predeker,
loos en leeg en van gain betaiken.

3 Men schript en knooit aan ain stok deur onder de zun,
wat komt men der wieder mit?

4 Geslachten goan en geslachten kommen,
mor wereld blijft aaltied bestoan.

5 Zun komt op en zun gaat onder
en jagt weer noar t stee woar ze aaltied opkomt.

6 Wind waait noar t zuden en draait weer noar t noorden,
zo draait en draait hai aingoaal deur.

7 Ale daipkes stromen noar zee,
toch wordt zee nait vol.

t Wotter gaat weerom noar de wèl
en t stromen begunt van veuren òf aan.

8 t Oog krigt nooit genug van t kieken,
t oor het nooit genug heurd.

Men wordt ter zo aldernoarste muid van,
t is nait te beschrieven.

9 Wat ter west het komt weerom,
wat doan is zel vannijs doan worden,
der is niks nijs onder de zun.

10 Is ter wat woar men van zegt: "Kiek ais, dat is wat nijs!"
den het t ter in vrouger tieden ook al west.

11 Aan lu van vrouger wordt nait meer docht,
ook aan lu van loater zellen gain herinnerns overblieven.

Assen, oktober 2022.

Jan Scholtens

Verhalen uit Houwerzijl en omgeving

uit de eerste helft van de 20e eeuw

opgetekend door

molenaar Piet Scholtens

en bewerkt door zijn zoon

Jan Scholtens

<i>nr</i>	<i>titel</i>
01	Mussen schieten
02	Spinnenwebben
03	Afscheid en welkom
04	De kortste weg
05	Neutraal vonnis
06	De trekschuit
07	Tewaterlating
08	De schuldenaar
09	Straatnaam
10	Het onderste uit de kan
11	Paardenfluisteraar
12	Vlugge leerling
13	Afspraak is afspraak
14	De controleur
15	De Briel ingenomen
16	Man over boord
17	Het knellende juk
18	Vrije val
19	Kiespijn
20	De boeienkoning
21	Een schaap met witte voetjes
22	Van de wal in de sloot
23	Als de worst ligt in de pan
24	Geldbelegging
25	Dorpsgenoten
26	Spekkoopman
27	Een karretje op een zandweg reed
28	Smods!
29	Snertkoffie
30	Hanengevecht
31	Dronkenschap
32	De basisschool
33	Het legioen
34	Een Salomonsoordeel
35	Praatjes

01 Mussen schieten

Boer Mulder en zijn knecht Jan Huizinga stonden op de deel achter de koeien wat te praten. Het was midden februari en het was winter, alles was bedekt met een dikke laag sneeuw en het vroom dat het kraakte. Op de boerderij zelf was niet veel te doen.

Ze hadden beiden een gaatje geblazen door de dikke laag ijs die op de kleine stalraampjes zat, zodat ze naar buiten konden kijken. Ze keken uit op de mestvaalt waar een zwerm mussen genoot van wat de mestvaalt te bieden had. Uitwerpselen van de paarden en de stroresten uit de stal bevatten van alles wat voor hen eetbaar was.

Omdat het weer tegenzat en men niets kon beginnen op de boerderij was Mulder wat chagrijnig. Daarom ergerde hij zich er aan dat de mussen daar zaten te pikken en te vreten. Op het hoogtepunt van zijn ergernis nam hij een besluit dat leven in de brouwerij zou brengen.

"Kiek dat nou es aan Jaan. Nou geven wie ze te vreten op misbult en zummers vreten ze as dank ons gaarst en wait op. Waist wat ik dou? k Hoal mien geweer en schait ze dood!"

Jan kende zijn boer voldoende om te weten dat niets hem zou weerhouden in deze situatie. De boer verdween om zijn dubbelloops jachtgeweer te halen die hij ergens veilig had opgeborgen. Hij gebruikte hem normaal alleen in de herfst voor de jacht om met de feestdagen een paar hazen in de pot te hebben.

De boer kwam met de dubbelloops terug en ging hem laden. Toen hij de deur opende en naar buiten ging om de mussen een lesje te leren, verdwenen de mussen als sneeuw voor de zon. Op deze manier ging het dus niet en daarom besloot hij het van binnenuit te proberen. Als ze een stalraampje openden kon hij ongemerkt aanleggen, dan zouden de mussen blijven zitten! Nadat hij zich had vergewist dat er geen mens op het erf te bekennen was, konden de schoten worden gelost.

"Goa doe moar ien peerdstaal, den kinst goud zain wat der gebeurt" zei hij tegen Jan. Die liet zich dat geen twee keer zeggen omdat hij helemaal niet gerust was op een goede afloop!

Toen het een poosje rustig was geweest waagden de mussen het weer naar de mestvaalt te komen. Eerst één, maar toen er geen zichtbaar gevaar dreigde wemelde het spoedig weer van de kwetterende mussen. Mulder stond klaar met de loop op het kozijn en richtte zijn geweer op de kern van de troep. Hij drukte af, twee schoten, met een resultaat dat ver boven verwachting was...

Want dit waren de resultaten. Na de oorverdovende knallen drong er even later een noodkreet van de boer tot Jan door "Jaan kom hier mit dien mes en hoal hom der deur".

Jan begreep er niets van maar kwam snel naar de plaats waar de boer zich bevond en zag dat er snel moest worden opgetreden. Twee kalveren, die aan een touw in een hok stonden, waren zo geschrokken dat ze over het schot waren gesprongen. Daarbij was het ene kalf bijna gestikt en had het andere bijna zijn nek gebroken. Terwijl de boer de kalveren met veel moeite overeind hield, sneed Jan met zijn mes snel de touwen door. Daarna werden de nerveuze kalveren weer in hun hok gezet.

Daarna wachtte het volgende karwei. Een koe was zo geschrokken dat ze van de stal was gegleden en in de groep terecht was gekomen. Ze loeide uit alle macht zoals een koe in nood dat kan doen. Met pijn en moeite kregen ze haar weer op de poten, waarbij de beide helpers flink onder de stront kwamen te zitten. Jan kreeg bovendien terloops nog een flinke trap tegen zijn rechterbeen, waar hij nog een paar dagen last van heeft gehad. Ze waren blij dat er niets ernstigs was gebeurd en maakten met Groninger nuchterheid al een begin van een soort evaluatie.

"Dat mot moar nait weer vanoaf staal" was de conclusie van Mulder.

"Dat liekt mie ook" beaamde Jan

Toen Jan even later in de paardenstal ging kijken geloofde hij zijn ogen niet: de stal was leeg, Bles was verdwenen! Hij had zich kennelijk bij de knallen losgerukt! Jan liep de schuur in en ontdekte hem helemaal bovenin, bij de machines. Dat was een gevaarlijke toestand, want daar stonden machines met scherpe delen, zoals de zaaimachine. Jan riep de boer en deze probeerde met mooie praat het paard te kalmeren. Dat lukte redelijk en ze zagen kans hem te keren.

Toen Bles even later in de knel kwam, was dat teveel voor het geëmotioneerde paard: met een geweldige trap van zijn achterbenen sloeg hij de bak van een wipkar af. Ze moesten het paard loslaten en deze ging aan de haal maar kwam direct in de knel tussen een koolbak¹ en een andere wagen. In zijn gestreste situatie sloeg hij daar de zijkant van de koolwagen aan flarden en sloeg ook een plank uit een andere wagen. Daarna zag hij kans weg te komen en ging gewoontegetrouw richting de stal. Daar werd hij uiteindelijk door de boer gekalmeerd en vastgezet. Vanwege de spanning en de inspanning wiste Mulder zich het zweet van het voorhoofd.

Toen alles weer tot rust was gekomen ging Jan maar eens naar de mestvaalt om het resultaat van de geloste schoten te bekijken. Hij kwam op een totaal van 18 dode mussen!

"k Haar der meer van verwacht" zei Mulder toen Jan hem het resultaat van de telling bekend maakte.

"Ik ook, en t is n duur schot west boer. t Kon wel es meer kost hemmen dan wat de musken opvreten hemmen. Elke dooie musk het joe wel twij gulden kost! In denk noamelk dat de woagenmoaker der aan te pas mot komen boer."

"Nou t waas mie t aeventuur wel! Waist wat wie eerst doun Jaan? Wie goan noar boven en drinken der ain op veur de schrik. Ik denk das doe der ook wel aan tou bis."

"Ik lus der wel twij, ain veur de schrik en ain veur de kòlle!"

Ze gingen naar de keuken, vertelden het hele verhaal aan de boerin en dronken gezamenlijk een borrel. Niet omdat ze zo blij waren met een paar dooie mussen, maar omdat mens en dier met de schrik waren vrijgekomen!

Het resultaat van de schoten was niet om over naar huis te schrijven. Want de feiten logen er niet om: Jan heeft een paar dagen gehinkt met zijn rechterbeen, de kalveren waren zo onrustig geworden dat ze een hele tijd bij het minste of geringste geluid over het schot wilden springen, de gevallen koe was een driespeen² geworden, de wagens moesten worden gerepareerd, en Bles was erg schrikkerig geworden.

En bij dit alles waren de mussen na een paar dagen het voorval kennelijk al weer vergeten, want ze zaten spoedig weer met z'n allen op de mestvaalt en kwetterden alsof er niets was gebeurd!

Boer Mulder had zijn les geleerd en had zich heilig voorgenomen in het vervolg geen mussen meer te schieten met zijn dubbelloops, maar deze alleen te gebruiken om met de Kerst wild op tafel te krijgen.

---

1 Een koolbak is een wagen op drie wielen waarmee koolzaad werd vervoerd van het land naar de schuur.

2 Een koe waarvan één speen van de vier niet meer functioneert, maar desondanks wel voldoende melkafgifte heeft.

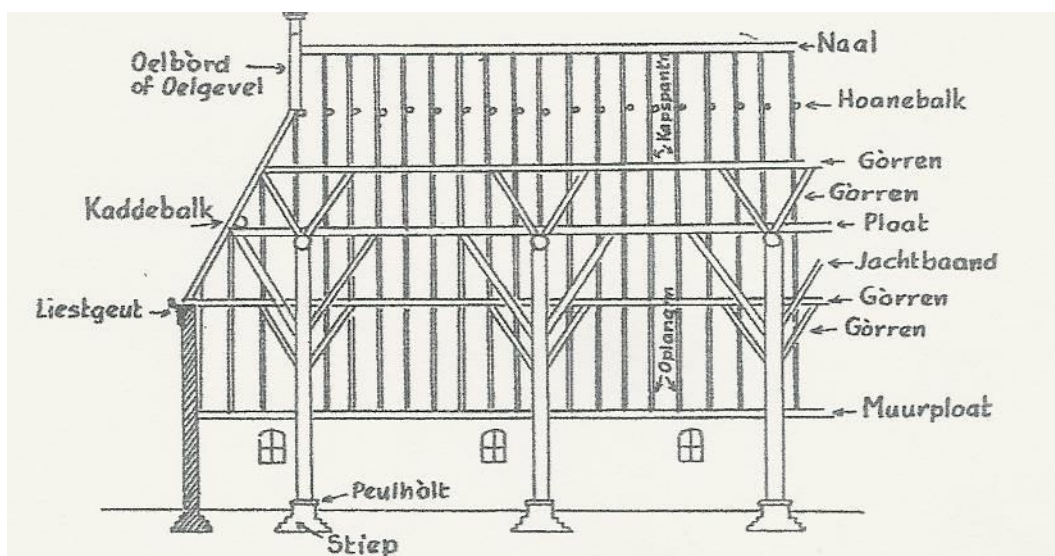

Fig. 75. Zijk-aanzicht van n goul, (dak weggedacht).
Tekening van G. R. Jager.

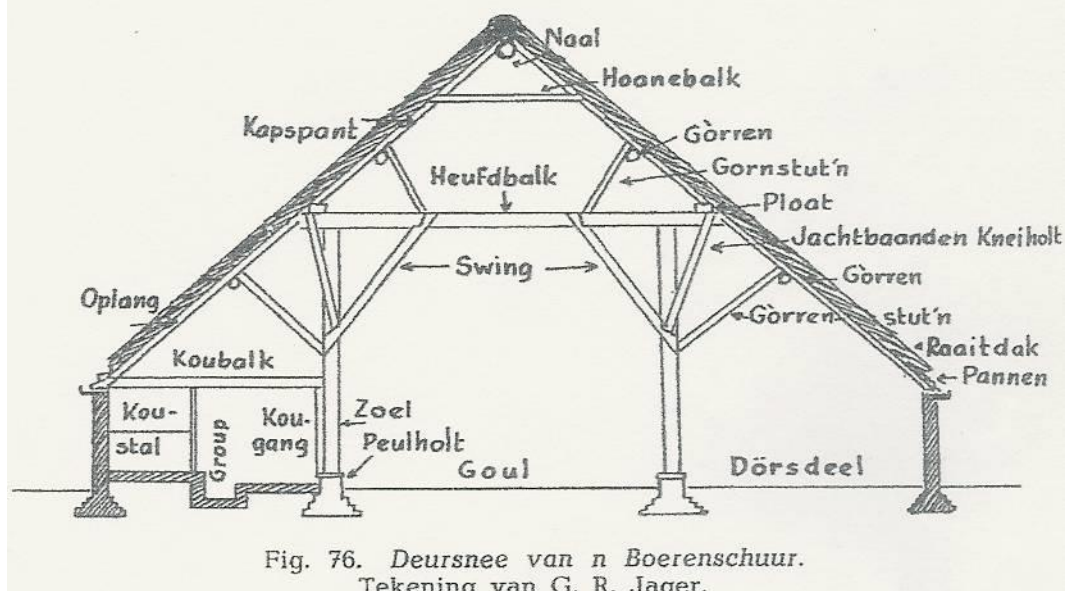

Fig. 76. Deursnee van n Boerenschuur.
Tekening van G. R. Jager.

Deursnee van n boerenschuur.

Bron: K. ter Laan Nieuw Groninger Woordenboek

02 Spinnenwebben

Het was in het voorjaar van 1915 dat Kees Hoekstra aan het werk was bij boer Wieringa. Het was een rustige periode op de boerderij. Het koren was gedorst; het zaad en de stropakken waren verkocht en afgevoerd via de beurtschipper; het vlas was gerepeld en het lijnzaad en de vlasschoven waren weg. Wat er nog over was van het stro en het hooi was bestemd voor de koeien en de paarden. De lente naderde, alles werd in gereedheid gebracht voor de zaai.

De arbeiders waren in de schuur bezig de boel op te ruimen en schoon te maken. Kees Hoekstra en Maarten Faber waren in de grote schuur bezig met een bezem boven in de schuur alles schoon te maken. Dat was een heel karwei, want zowel de dikke balken als de kleinere hanenbalken moesten een beurt hebben en ook het dakriet. Maarten zat op de dikke balken en Kees zat een etage hoger in de hanenbalken. Op de balken werd een ladder gelegd met een plank er op, zodat je daar op kon zitten om zo de bezem te hanteren. Kees ging sneller omdat de hanenbalken korter waren en een bijkomend voordeel was dat Maarten niet de rommel op zijn hoofd kreeg.

Nadat ze koffie hadden gedronken zochten ze het weer hogerop, elk naar zijn eigen plek. Maarten voorop en Kees met een dikke pruim achter de kiezen, er achter aan. Al pratende gaan ze de ladder op.

"Goud veurgoan dut goud vòlgen."

"Nou as doe noar beneden springs den vòlg ik die nait! "

"Doar prakkezaaier ik ook nait over."

Het zogenaamde schonen van de schuur was een jaarlijks terugkerend karwei en daarom werd er niet meer nagedacht over de risico's van het werken bovenin de schuur. Bovendien hadden ze geen van beiden hoogtevrees en daarom gingen ze ook nu weer onbevreesd de hoogte in. Af en toe liep een van de andere arbeiders even door de schuur en ook de boer was al eens langs gekomen om te kijken hoe het ging. Het was nu stil in de schuur, alleen het schuren van de bezem langs het dakriet en de balken hoorde je nog.

Kees schoof zijn plank weer vooruit naar de volgende paar hanenbalken onder begeleiding van de volgende woorden:

"Dij vòlgt zee meester en gaf volgende leerling n pak sloag".

Hij had dit nog maar net gezegd of de plank waarop hij zat ging schuiven. Voordat hij besepte wat er aan de hand was viel hij naar beneden, een meter of drie voor de neus van Maarten langs, en bleef voor dood op de grond liggen.

Maarten schrok zich natuurlijk wezenloos en vreesde het ergste. Hij schreeuwde om hulp en vloog de ladder af naar beneden. De andere arbeiders kwamen gealarmeerd op het geschreeuw afrennen. Het was een hele consternatie, ook de boer kwam op het lawaai af.

Het was Kees zijn geluk dat hij was gevallen in een vak waarin op de grond een laag nog niet opgeruimde stro en graanafval lag. Kees lag wel voor Pampus maar was niet buiten westen geraakt. Hij lag met de ogen open wat onwezenlijk naar de omstanders te kijken en zei geen woord. De boer wist niet wat hij in deze toestand tegen Kees moest zeggen.

"Hai Kees, hou hes dat nou veur mekoar kregen?"

"Loat mie moar even liggen" was het enige wat Kees uit kon brengen. Dat klonk goed, het kwam er kalm en rustig uit. Iedereen was in spanning wat er nu zou gaan gebeuren.

"Help mie moar even want k wil stoan" klonk het een poosje later.

"Kin dat wel?"

"Pebaaiern" zei Kees en kwam toen met behulp van Maarten omhoog.

De omstanders slaakten een zucht van verlichting toen ze zagen dat Kees kon staan en langzaam wat heen en weer begon te lopen. Het ging goed zo te zien, want alles functioneerde en hij sprak geen wartaal.

"Nou Kees, hou kwam dat nou aignlieks?" probeerde de boer opnieuw, want hij moest toch weten hoe dat was gebeurd! Kees kon het hem niet zeggen, hij wist alleen dat het erg snel ging.

"Veur dat k der om docht was k beneden! k Kon mien proem nait ins oetspijen, dij heb ik moar deurslikt."

Toen konden ze eindelijk weer lachen en was de spanning verdwenen.

Kees wilde meteen weer aan het werk, maar dat vonden de anderen niet zo'n goed idee!

"Kins allain wel weer noar boven Kees? Is dat wel verantwoord? Hes naargens gain last meer van? Zo'n smak gait je toch nait ien de kòlle kleren zitten!?"

Het antwoord van Kees was kenmerkend voor hem.

"Eerst moar weer 'n proem en din moar weer noar boven. De spinnewebben komen nait oet zichzulf noar beneden zoals ik. Ze monnen n zetje hemmen!"

Toen nam Kees een fikse pruim en ging weer de ladder op naar boven. De boer en de arbeiders staarden hem na. In hun ogen was Kees toch wel een bijzonder onverstoort mens, een echte Grunneger!

03 Afscheid en welkom

Kees Pruim en Jan Huizinga waren goede vrienden. Ze trokken veel met elkaar op, in goede en in minder goede dingen. Jan werkte als arbeider bij boer Mulder en Kees was leerling-timmerman bij Hofman. Jan was geboren en getogen in het dorp, maar Kees was er later komen wonen.

Beiden waren ze nog vrijgezel. Ze hadden nu en dan wel eens een meisje naar huis gebracht na afloop van een feestje, maar dat was dan ook alles. Ze wilden eerst graag nog hun vrijheid houden totdat ze naar eigen zeggen 'het woare Josefientje' tegen zouden komen. De vrijheid beviel hen wel, maar onbewust hadden ze toch een beetje hartzeer, het gemis van iemand van het andere geslacht met wie ze verder door het leven wilden gaan.

Op een dag zei Kees tegen Jan dat hij een paar dagen naar zijn ouderlijk huis zou gaan.

"k Goa n poar doagen weg, want k mot òfschaaid nemen van ain dij slim aan mie hecht is. Ik goa eerst noar mien òllers, den valt t mie meschain makkelker. Moar hou den ook, t mot der toch van komen".

Jan zag dat zijn vriend wat anders keek dan anders en besloot maar geen vragen te stellen over deze geheimzinnige mededeling. Ze namen afscheid en Kees vertrok op de fiets naar zijn ouders die in de buurt van Pieterburen woonden.

Vier dagen later bezorgde de postbode bij Jan een ansichtkaart met daarop de woorden: 'Afscheid genomen, gemakkelijk gemaakt door een koelbloedige'. Jan snapte er niets meer van en zou wel eens bij Kees willen kijken. Maar zijn vader raadde hem dat af, omdat hij vermoedde dat er wat achter zijn woorden stak.

"t Is aners as aners, k zol der moar nait hìn goan, want ik denk dat hai zich slap lacht as doe koms. Hai is nait dudelk over wat der mit hom is en dat vertrouw ik nait. Moar mos zulf moar waiten was dust."

Jan overwoog het een en ander, maar zag er toch maar van af een bezoek aan zijn kameraad te brengen. Hij snapte weliswaar niet waarom Kees zo geheimzinnig deed, maar misschien had zijn vader wel gelijk en was het een grap. Hij probeerde bij Hofman wat gewaar te worden, maar die wist ook van niks, of deed alsof. Hij wist wel dat Kees maandag terug zou komen. Er zat dus niets anders op dan maar te wachten.

Maandag kwam Kees inderdaad weer opdagen. Jan zocht hem op en ontdekte dat Kees helemaal niet verdrietig was. Integendeel, hij keek heel vrolijk tegen het leven aan en legde uit wat hem nou eigenlijk had gemankeerd.

"Klaine toon van mien rechtervout gruide onner mien aander tonen deur. Ien 't zaikenhoes hemmen ze hom weghoald. 'k Bin hom nou dus kwiet en dat is 'n haile verlichten!"

"Doe haansworst dat haar toch wel wel aners kind: vout op plank, n fikse klap mit n baitel... . even dichtbranden mit n hait iezer... en kloar is Kees."

"As doe nog es last krigst van dien klaine toon den help ik die der wel vanòf ien noodstaal. Even knieptaang der bie, flink kniepen, en vot is er. Den bloud opvangen en doar bloudworst van moaken."

Ze praatten nog even door over het ziekenhuis en de operatie. Jan voelde dat Kees niet het achterste van zijn tong liet zien en peinsde zich suf over wat er allemaal achter zou kunnen zitten.

De volgende dag zochten ze elkaar weer op. Kees vertelde verder over wat er was gebeurd in het ziekenhuis en wat de achtergrond was van de woorden op de ansichtkaart!

In het academisch ziekenhuis vond inderdaad de voorgenomen operatie plaats aan zijn voet en nam hij op die manier afscheid van iets waar hij zeer aan gehecht was. Maar daar werd ook zijn hart door de ontmoeting met een lieve verpleegster genezen van zijn hartzeer.

En zo raakte hij zeer gehecht aan iemand waar hij nooit meer afscheid van wilde nemen! Hij en Jannie ontdekten daar namelijk dat er een vonk was overgeslagen die de sluimerende liefde in hun harten had aangestoken!

De volgende weken zweefde Kees door het dorp zonder het gemis van zijn kleine teen te voelen. Hij voelde alleen maar de liefde in zich branden, want hij had 'zien woare Josefientje' gevonden!

04 De kortste weg

In de herfst was er volop werk bij de boer, vooral het bietenrooien vroeg veel menskracht. De volgende handelingen moesten worden verricht.

- 1 Met een bietenvork werden de bieten stuk voor stuk gerooid en op rijen gelegd.
- 2 Vervolgens werd het loof er met een mes afgesneden
- 3 De bieten op hopen leggen.
- 4 Het loof apart op hopen leggen.
- 5 Het loof op wagens scheppen en naar de boerderij brengen, waar het in een loofbult bewaard werd om als voer te dienen voor de koeien.
- 6 De bieten op wagens scheppen en naar de boerderij brengen, waar ze op de bietenhoop worden gegooid.
- 7 Later werden ze met een schip naar de suikerfabriek in Groningen gebracht.
Ook hier was het mankracht:
  - a op de wagen scheppen bij de boerderij
  - b naar het schip in de haven rijden
  - c bij de haven er weer af scheppen en in het schip gooien of met de kruiwagen in het ruim kiepen.

Als het mooi weer was viel het bietenrooien wel mee, maar bij slecht weer was het zwaar werk. Omdat het meestal aangenomen werk was, werd er echter goed verdiend en dat verzachtte het leed. Vanwege die verdiensten werden ook veel vrouwen ingezet op het land.

Zo gingen op een dag eind oktober vier jonge mensen op weg naar het bietenland. Evert Kruijenga, Sietske Wolters, Klaas Huizinga en Jantje Haaksema fietsten elke morgen met z'n

vieren naar een boer op Vlakkeriet. De jongens deden het zwaarste werk, het rooien, de meisjes waren degenen die met een bietenmes het loof van de bieten sneden, koppen heette dat. Zoals dat gaat met jonge mensen hadden ze samen veel plezier.

Ze gingen altijd over het 'zevenbruggetjespad' omdat dit de kortste weg was. Het paadje was smal en de bruggetjes over de sloten waren nog smaller. Ze moesten dus goed hun aandacht bij het fietsen houden, zeker bij de bruggetjes, waar ze eigenlijk beter even konden afstappen. Omdat er vrouwen bij waren deden ze dat dan ook.

Na het tweede bruggetje stapten ze weer op. Evert en Sietske gingen als eersten van start en volgden het smalle pad, daarachter volgden Klaas en Jantje. Klaas was een verwoede pijproker en hij stopte dan ook eerst nog gauw even zijn pijp, waardoor ze wat achterop raakten.

Met een heerlijke rookwolk om zich heen stapte hij weer op zijn fiets. Dat was niet zo eenvoudig, want hij had een fiets met een opstapje: aan de linkerkant van de achteras zat een staafje van circa tien centimeter. Bij het opstappen moest hij zijn linkervoet op dat opstapje zetten, maakte dan een aanzet zodat de fiets wat vaart kreeg en zwaaide daarna zijn rechterbeen over het zadel. Als het rechterbeen dan de trapper bereikte kon hij de trapas in beweging brengen.

Omdat het opstappen op een smal paadje moest gebeuren met sporen van fietsbanden, vergde het al zijn stuurkunst om van start te gaan. Hoewel hij al vele malen over het paadje had gefietst, raakte hij nu uit balans, begon te slingeren en belandde uiteindelijk in de vrij brede sloot tussen het paadje en het groenland. Jantje die achter hem reed zag het voor haar ogen gebeuren en schrok daar zo van dat ze ook begon te slingeren en een paar meter verder eveneens in de sloot belandde!

Klaas was intussen aan de andere kant van de sloot met fiets en al op de wal gekropen. Daar stond hij met de gedooft pijp in de mond, want bij zijn duik had hij die in de mond gehouden. Jantje probeerde intussen kletsnat en onder de blubber aan de andere kant uit de sloot te klimmen. Klaas zag dat vanaf het weiland en wilde dat ze naar zijn kant zou komen dan konden ze samen optrekken.

"Ik kroep der altied aan dizze kaant weer oet, Jantje."

"O,o,... joa, noatuurlek, ik kom der aan jong!"

Meteen liet ze zich weer in de sloot zakken en waadde met fiets en al naar de andere kant, waar Klaas haar wat probeerde op te monteren.

"Ziezo dat is kloar. Nou eerst moar es noar hoes tou!"

Door het groenland gingen ze naar de dam en kwamen zo weer op het paadje terecht. Als verzopen katten gingen ze op huis aan om zich te verschonen. Omdat het nog vroeg was hadden ze het geluk dat niemand van de dorpsgenoten hen in deze toestand tegenkwam.

Met een dik half uur vertraging kwamen ze uiteindelijk op het bietenland, waar Evert en Sietske natuurlijk al druk aan het werk waren. Ze snapten niet waar hun teamgenoten waren gebleven.

"Ik dòcht dat wie mit mekoar aan t waark zollen. Woar bleven joe?"

"Nou wie binnen wat loat omdat Jantje weer noar hoes mòs. Ze mòs heur verschonen omdat ze ien sloot beland was. Ik heb heur vanzulf noar hoes brocht en op heur wacht."

Jantje zette de zaken even recht. Ze vertelde in sobere woorden wat er echt was gebeurd en wat de rol van hen beiden was geweest.

"As zo'n malloot veur joe aan fietst, din kin je van alles beleven. Wat n stoethaspel is dat jong."

"Moar ik ging moar ain keer deur sloot en doe twij keer."

"Mit zo'n vent wil k nait langer waarken, as t zo deur gait kom k mörn nait weer!"

Zover is het natuurlijk niet gekomen. Ondanks het natte pak en de plagerijen die dat met zich meebracht, hebben ze samen de klus geklaard en heeft elk zijn aandeel in de opbrengst gekregen.

Omdat een dergelijk voorval in het dorp natuurlijk niet geheim kon blijven, werden ze later vaak nog direct of indirect met bedekte toespelingen aan het voorval herinnerd.

05 Neutraal vonnis

Op een zaterdagavond was het altijd druk in het dorp, want de knechten en de meiden waren dan vrij. Een vrije zaterdag was een onbekend fenomeen in het begin van de twintigste eeuw, evenals een sluitingstijd voor winkels en cafés. In de winkels was het dan ook een komen en gaan van klanten en er werd heel wat (bij)gekletst.

Ook in café Bulthuis was het dan ook druk. De knechten en dienstboden van de boerderijen in de omtrek kwamen naar het dorp om wat vertier te zoeken. De mannen gingen eventueel bij de kapper langs om zich te laten knippen en scheren, en dronken daarna dan even iets "bie Bulthoes".

Het was een echt trefpunt, een soort dorps huis, waar ook de bewoners van het dorp graag een uurtje naar toe gingen voor de gezelligheid. Naarmate de avond vorderde gingen de meesten weer naar huis, maar de regelmatige bezoekers bleven nog wat napraten. Tot dronkenschap en alles wat daarbij hoort, kwam het vrijwel nooit. Wel werden de gesprekken, naarmate de avond vorderde en er al een stevig borreltje was gedronken, wat luidruchtiger.

Derk Lantinga en Gerrit Boersema zaten met een paar anderen aan een tafeltje te praten. Na een paar borreltjes kwam men te praten over een ongeluk dat was gebeurd op de boerderij waar Gerrit knecht was. Hij was daar bezig geweest met een tweespan de wal af te ploegen, waardoor het linker paard dicht langs de sloot moest lopen. Het dier was weggeleden en in de sloot terechtgekomen. Het ongeluk was te wijten aan het drijfzand dat in de wal zat en dus niet aan de ondeskundigheid van de menner. Gerrit had met moeite het andere paard op de wal kunnen houden.

De gemoederen begonnen wat verhit te raken, men had ook al een paar borreltjes op, en toen het gesprek op het vermelde voorval kwam, werd de toon van het gesprek ineens anders.

"Doe kins ja nait ins mit peerden omgoan, doe minst ze ja sloot ien!" zei Derk tegen Gerrit. Het was logisch dat deze de valse beschuldiging niet pikte.

"Zo, den wil k nou wel es n ezel minnen" zei hij terwijl hij ging staan en de stoel onder Derk vandaan trok, zodat deze met een smak op de grond belandde.

Dat was de inleiding voor een vechtpartij waarbij rake klappen vielen. Geuchie Groen, een van de bezoekers die zich ermee bemoeide, kreeg van Gerrit een opdonder zodat hij door de lucht zeilde en sterretjes zag, hij bleef liggen waar hij terecht was gekomen. Door de opwinding die was ontstaan, rolden steeds meer bezoekers al vechtend over de vloer.

Bulthuis wist achter de tapkast niet wat hij moest doen of zeggen. Hij had altijd een groot woord maar nu was hij bang dat zijn inventaris eraan zou gaan.

"Hòl op jongens, aners hoal ik de politie!" zo schreeuwde hij. Dat hielp natuurlijk niet, want in de hitte van de strijd hoorde men hem nauwelijks. Bovendien was de politie niet in de buurt en durfde Bulthuis nauwelijks achter de tapkast vandaan te komen.

Het gevecht ging dus gewoon door, stoelen vielen om, de tapkast kreeg af en toe een trap, en er werd geschreeuwd en gevloekt. Bulthuis zag in dat hij van tactiek moest veranderen wilde hij de boel tot bedaren brengen. Hij beloofde een borrel voor iedereen, als ze maar ophielden en weer zouden gaan zitten. Maar ook dat hielp niets, Bulthuis was ten einde raad.

De oplossing kwam van twee stamgasten, Pieter Haaksema en Harm van Straten, die met verbazing naar het gevecht hadden zitten kijken. Ze hadden de hele avond wat gepimpeld en hadden zoveel op, dat ze niet bang meer waren. Bovendien lokte het aanbod van Bulthuis hen wel, want ze lustten nog wel 'n jonkje'.

Ze hoorden Bulthuis smeken en Pieter besloot, na overleg met Harm, wat te gaan doen. Hij liep naar de kapstok bij de deur en pakte daar zijn handstok, een stevig exemplaar. Met opgeheven stok kwam hij terug en schreeuwde de vechtersbazen toe dat ze moesten stoppen.

"Ophòllen, vot ophòllen!"

Schreeuwen alleen hielp echter niet want het bleef een wriemelende en schreeuwende massa. Pieter maakte kennis met de waarheid van het spreekwoord dat zegt dat wie zich met vechtende honden bemoeit zelf wordt gebeten, want hij kreeg een stevige schop tegen zijn scheenbeen. Dat bracht bij hem de overtuiging dat er een harde hand nodig zou zijn, en met kracht daalde de stok neer op de lichaamsdelen van de vechtersbazen.

"Ophòllen, schait op!"

Onderscheid maakte Pieter niet, de stok kwam neer op alle deelnemers aan de vechtpartij. Het duurde dan ook niet zo lang of de vechtersbazen kwamen tot bezinning. Ze zagen met verbazing dat het Pieter was die de stok hanteerde en keken nog vreemder op toen die hen aansprak met de volgende rustbrengende woorden.

"Bulthoes traktaaiert jonges, dus goa moar gaauw bie toafel zitten!"

Bulthuis bracht inderdaad het beloofde rondje en toen was er geen sprake meer van vechtlust. Eerder was er sprake van schaamte, winnaars waren er immers niet. Geuchie, die bekomen was van de klappen en geen sterretjes meer zag, sloeg de spijker op de kop:

"As de wien is ien de man, is de wieshaaid ien de kan."

Daar waren ze het allemaal mee eens en de rust keerde weer terug. De gesprekken kwamen weer op gang, maar de aardigheid was er af. Bulthuis ging nog even bij de stamgasten zitten om bij te komen van de schrik. Kort daarna verliet iedereen rustig het café en sloot hij de tent.

Pieter heeft nog menig glaasje gedronken bij Bulthuis en hij werd een gewaardeerde stamgast. Zijn rustig en beheerst optreden had hem het respect bezorgd van de dorpsgemeenschap. Men had de indruk van hem dat hij niet veel durf had en daarom had het voorval zijn prestige behoorlijk opgevijseld! Men keek in het vervolg met andere ogen naar hem en dacht dan onwillekeurig aan de uitdrukking die als gevolg van zijn optreden was ontstaan.

"As Pieter slagt de moat, is Bulthoes tot n rondje ien stoat".

06 De trekschuit

De gemeente had besloten de houten brug te Vlakkeriet te vervangen door een betonnen exemplaar. Dat was een hele verbetering want zo'n brug vergde minder onderhoud, was iets breder en maakte minder lawaai. Aan het einde van een mooie middag in oktober was de

aannemer bezig met de laatste werkzaamheden. De wallen moesten nog worden verstevigd waarvoor men een praam ter beschikking had. Men deed het gereedschap in de praam en liep naar de overkant om daar het werk voort te zetten. De praam moest nog naar de overkant worden getrokken of geduwd.

Op dat moment kwam de gemeentetimmerman Jakob Dijkstra langs op zijn dagelijkse ronde. Terwijl hij daar stond kwam er nog iemand bij staan die om een praatje verlegen was. Het was Oosterhuis, een rentenierende boer uit de omgeving. Jakob vond dat prachtig want hij kon praten als Brugman. Hij had sterke verhalen in zijn mars en kon bijzondere dingen te berde brengen.

Hij vertelde dus weer eens een sterk verhaal aan Oosterhuis, die hem wel kende en wist hoe hij daar op moest reageren.

"Onbegriepelk! k Kin der mit mien verstand nait bie!"

"Nou, dat kin k mie wel veurstellen, want der binnen meer van dat soort dingen" zei Jakob.

"k Zel die drij veurbeelden geven van biezondere daaiern. n Knien bieveurbeeld drinkt nait, moar migt wel. Moar n kuken doarentegen drinkt wel, moar migt nait. En wat denks den wel van n ezel dij drijkante keutels schit oet n rond gat?"

Ja, dat moest Oosterhuis toegeven, het was "onbegriepelk".

Omdat Jakob nog aan de overkant stond waar de praam lag, riep een van de mannen naar hem of hij de praam even een duw kon geven zodat deze naar de overkant zou komen. Dat wilde hij uiteraard wel doen en nadat hij zijn pijp had gestopt en aangestoken, ging hij van start.

Hij liet zich bij de walkant naar beneden glijden, trok daar de pennen uit de grond en gooide de ketting met de pennen in de praam. Toen ging hij naar de achterkant van de praam waar hij moest gaan duwen. Het was ter plaatse niet erg diep maar wel behoorlijk breed en daarom was er een flinke zet voor nodig om ervoor te zorgen dat de praam aan de overkant tegen de wal terecht zou komen.

Hij gaf een krachtige zet en daar ging de praam, richting de overkant, en hij bleef op de wal achter, tenminste dat was de bedoeling.... Of de boot te snel vertrok of dat Jacob te lang vasthield? Wie zal het zeggen? In elk geval vertrok hij gelijk met de boot naar de overkant. Hij zag geen kans in de praam te klimmen en kon ook niet zwemmen, waardoor hij niets anders kon doen dan zich vast te houden aan de reling en zich te laten meeslepen. Zo was de praam een wat vreemde trekschuit geworden!

"Brr.. O hai toch, help mie! Help mie den toch!" riep Jakob.

Zijn gejammer ging gepaard met grote rookwolken uit zijn pijp, want die hield hij stevig in de mond, net alsof dat voor hem een symbool van veiligheid was geworden. Af en toe trok hij zich wat omhoog uit het koude water maar liet zich dan toch maar weer gauw zakken.

Degenen die op de wal stonden konden niets doen. Levensgevaar was er niet en daarom leek het hun maar het beste gewoon te wachten totdat de boot aangeland was.

"Hòl die moar goud vaast, den kin die niks gebeuren!" schreeuwden de mannen tegen de drenkeling.

Het publiek breidde zich uit want er kwamen enkele arbeiders die toevallig in de buurt aan het werk waren, op het lawaai af. Ze begonnen onbedaarlijk te lachen toen ze zagen wat er aan de hand was. Het was dan ook een komisch gezicht. Een soort mini stoomboot met af en toe een rookwolk werkte echt op de lachspieren.

"Hòl die vast heur, bis der zo!" met dergelijke kreten probeerde men Jakob moed in te praten.

"Och, krieg om mie allemoal koespien!" riep Jakob kwaad. Maar hij wist wel dat hij eigenlijk het meest kwaad moest zijn op zichzelf, hij had beter op moeten letten!

Toen de praam op de andere kant tegen de wal kwam, sprong men er op en probeerde men de drenkeling zo gauw mogelijk op de boot te trekken. Dat was niet eens zo gemakkelijk, want ze kregen namelijk de slappe lach toen ze de rokende Jakob uit het water moesten trekken. Die werd steeds kwader, maar toen hij goed en wel op het droge stond ontdekte hij dat zijn pijp nog steeds brandde! Hij kon dan ook wel begrip opbrengen voor de hilariteit.

"Moar k help joe nooit weer! Ain keer n nat pak is genog west!"

De oversteek had nog een merkwaardig gevolg. Een koemelker die in een nabijgelegen weiland was, had ook een kijkje genomen. Toen hij weer ging zitten kreeg hij een mep van de koeienstaart in zijn gezicht. Het gevolg was dat hij de volgende dag met een lap voor het oog liep.

Zo werd het vernieuwen van een brug voorzien van een noot, een anekdote. Een hilarisch voorval dat jarenlang bij de kapper en op visites werd aangehaald en zo bewaard is gebleven.

07 Tewaterlating

Piet Scholtens, de zoon van mulder Scholtens, zat in rust op de 'meelwoagen' om zich heen te kijken. De rit langs de klanten zat erop en hij was met de bijna lege wagen op weg naar huis, naar de molen op 'Meulenbaarg'.

Het was april en prachtig weer met een zacht briesje uit het westen en dan maakte je zo'n reis alleen al voor je gezondheid. Hij floot dan ook het toepasselijke liedje "Een karretje op een zandweg reed..". Hij was jong, het was april en het leven lachte hem toe. Door het voorjaar voelde hij zich ook een beetje balsturig!

Er was genoeg te zien, want op het land waren de arbeiders bezig het land te bewerken en graan te zaaien. Boer Wieringa had met een wipkar een paar balen kunstmest naar een van zijn arbeiders gebracht en was nu op de terugweg naar de boerderij. Ook hij had kennelijk "veujoar ien kop" want hij stond boven op de kar en reed in volle draf over het land terug naar de boerderij. Piet keek er naar en dacht "As dat moar goud gait!"

Even later moest Wieringa zijn paard inhouden omdat ze door een damhek moesten. Daarbij raakte het span los en schoot de kar rechtdoor de ondiepe sloot in! Hij liet de teugels gelukkig niet los en hield het steigerende paard zo in toom waarmee hij voorkwam dat er brokken vielen.

Omdat de sloot niet diep was kroop hij er gemakkelijk weer uit, alleen zijn onderstel was nat geworden. Hij keek om zich heen en vervolgens naar beneden omdat zijn broek nat was tot een eindje boven de knieën. Wieringa was een kordate boer en nadat hij het paard terug had getrokken spande hij hem weer aan. Met een flinke ruk slaagde Grieta, het Belgische trekpaard, er in de kar weer op de vaste wal te krijgen. Een kort inspectie leverde geen bijzondere dingen op en daarom kon er weer worden gereden.

Wieringa was niet zo gauw uit het veld geslagen en daarom ging het direct weer verder, en net zo hard als voorheen! Bij de volgende dam, vlakbij het erf, herhaalde zich de voorstelling. Het span schoot los, de kar ging zijn eigen gang en belandde deze keer in een diepe sloot. Wieringa had het aan zien komen en wist met een sprong het vege lijf te redden. Wel hield hij ook deze keer Grieta aan de teugel.

Hij zag dat hij deze keer niet zonder hulpmiddelen de kar uit de sloot kon halen. Hij ging lopend naar de boerderij om een ketting te halen. Na enige moeite lukte het hem daarmee de kar uit de sloot te trekken en kon hij Grieta weer aanspannen. De lust om eens snel met de wipkar te rijden was zo langzamerhand wel verdwenen en daarom ging hij nu rustig naar de boerderij, waar hij het paard vastzette aan de muur en de schuur binnenging.

Piet had het hele gebeuren op enige afstand gevolgd en had groot plezier. Hij kende boer Wieringa goed omdat het een klant van hem was. Omdat hij een goede verstandhouding met hem had en hij ook "veujoar ien kop" had, kon hij niet nalaten eens te polsen hoe de boer het had verwerkt. Hij sloeg dus de weg in naar de boerderij en reed het erf op, waar boer Wieringa hem al gauw uit de schuur tegemoet kwam.

Piet vroeg na de gebruikelijke begroeting en een praatje over het weer, op een onschuldige toon "Zeg Wieringoa, hemmen joe boerderij nou kocht, of nait?"

Wieringa keek hem vragend aan en zei "Wat bedouls doar mit mien jong, t spul is ja van mie?"

"Nou, ik zaags joe sloten inspecteren en ik docht: meschain kikt hai houveul sliet der ien zit. Want dat moekt wel wat oet bie de koop!"

De reactie liet niet lang op zich wachten.

De boer kwam razend en tierend, met het eind touw dat hij toevallig in de hand had, op hem af. Piet wachtte natuurlijk de klap niet af, maar gaf zijn paard gauw een tik en in draf ging de wagen het erf af, op weg naar huis. Thuisgekomen zei hij maar niets tegen zijn vader, want die was niet zo gediend van deze fratsen. Denk er om dat je met klanten te maken hebt, had hij hem geleerd!

's Middags kwam Wieringa langs op de fiets. Piet was benieuwd wat hij had te zeggen. Hij liep op Piet toe en zei

"Woar reeds doe toch Piet toun dat gebeurde?"

Piet vertelde het hem, en ook wat in zijn ogen het vermakelijke van het voorval was.

"k Mos lachen bie de eerste keer dat joe ien sloot terecht kwaamen, moar nog meer bie de tweede keer. Net n hen dai aindekuikens oetbrut het en zicht dat ze zomoar ien t woater goan. t Waas n pracht gezicht!"

"Doe kwaams wel nait zo gelegen, moar mien vrouw en ik hemmen wel lacht heur. Zai het die zain toun doe wegrees en oaf en tou achterom keeks, net ofs n schuldig gewaiten haars!"

Samen konden ze gelukkig lachen om het gebeuren. De verhouding bleef goed en toen later de boer ging rentenieren, heeft Wieringa afscheid genomen van de mulder en zijn zoon. Ook later ontmoetten ze elkaar nog wel eens en dan kwam steevast het verhaal van de tewaterlating weer even ter sprake.

09 De schuldenaar

Molenaar Albert Scholtens heeft indertijd wel eens mensen met een lening geholpen als ze in financiële nood zaten³. Hij was zich bewust hoe de dingen gaan in het leven en zei altijd 'Je monnen nooit dank verwachten ien t leven'. De hulp heeft hem dan ook wel eens een paar gulden gekost als mensen niet terug konden betalen.

---

³ Scholtens is daarom misschien ook wel een tijd lid geweest van het Burgerlijk Armbestuur, een gemeentelijke instantie.

Hij ging er dan niet achteraan omdat hij wist dat die mensen het niet breed hadden. Hij vond het niet erg als mensen niet terug konden betalen, maar als men probeerde hem te bedriegen of als men opzettelijk niet terugbetaalde, dan was hij niet mals. Hij nam dan zijn maatregelen zoals blijkt uit de volgende gebeurtenis.

In het begin van de twintigste eeuw, toen hij in Houwerzijl als molenaar was begonnen, was er iemand aan wie hij geld had geleend. Die persoon ging later naar een naburig dorp verhuizen. De man was hem een bedrag van f 5 verschuldigd, in die tijd (het was rond 1910), een behoorlijk bedrag.

Enige tijd na de verhuizing hoorde hij dat de man ergens had gezegd "*Ien Houwerziel kennen ze noar mien geld fluiten!*" Toen was het goed mis in het gemoed van de mulder. Op een avond zei hij tegen een paar van zijn dorpsgenoten of ze zin hadden een eindje te gaan fietsen. Dat hadden ze wel en zo gingen ze argeloos met hem mee. Hij had tegen hen met geen woord gerept over de plannen die hij had, namelijk het geld ophalen bij de schuldenaar. Omdat die een stevige vent was leek het hem raadzaam wat versterking achter de hand te hebben als er moeilijkheden zouden komen, vandaar.....

Vlakbij het dorp waar ze naar toe gingen, kwam de man die hij moest hebben toevallig het dorp uit lopen. Ze groetten elkaar, zij het dat de schuldenaar het met een scheef oog deed, hij wist namelijk niet wat de komst van de mulder in zou houden, zijn geweten speelde hem parten. De bedoeling werd hem echter gauw duidelijk toen Scholtens zijn fiets op de weg legde en hem bij de kladden greep en zei "Ik kom mien geld hoalen!".

De man was zo verbouwereerd dat hij zijn geldzak pakte en hem prompt betaalde. Na een bedankje voor de ontvangst van het geld, stapten de mannen weer op en maakten rechtsomkeert richting Houwerzijl. De verbouwereerde man stond eenzaam en tierend op de weg hen na te staren.

Onderweg zegt de mulder tegen zijn reisgenoten "*Zo jongens, wie gonnen even aan en kopen der ain op.*" De twee mannen die hem hadden vergezeld waren daar wel voor te vinden, want ze waren danig geschrokken. Later konden ze natuurlijk in het dorp een mooi verhaal vertellen dat tot veel hilariteit aanleiding gaf. Ook het respect voor de mulder nam toe en dat moest je in het dorp echt verdienen!

09 Straatnaam

Molenaar Albert Scholtens maalde niet alleen graan voor de bakkers en de boeren, maar hij had ook een fouragehandel. Verder werden er een tachtigtal varkens gemest in een varkensschuur. Wie een dergelijke zaak heeft moet op de hoogte blijven van de ontwikkelingen op de markt. Daarom trok hij elke dinsdag met de bus naar Groningen om de veemarkt en de korenbeurs te bezoeken, en zo mogelijk handel te drijven. Zo bleef hij op de hoogte van de marktprijzen van koren en vee.

Op een dag kwam hij terug van de reis en liep de Molenstraat in op weg naar de zaak. Het was niet zo gelopen als hij had gehoopt. De markt was hem niet gunstig geweest en daarom was hij niet in een al te beste stemming. Op het moment dat hij de straat inliep was hij wat men noemt 'kòrt veur kòp', wat overigens wel een beetje bij zijn karakter paste.

Toen hij zag dat een drietal vrouwen stond te kletsen, bevorderde dat zijn stemming bepaald niet. De vrouwen stonden wel vaker te kletsen en daar ergerde hij zich al een tijdje

aan. Hij had geen behoefte aan een gesprek en wilde hen dan ook met een korte groet passeren. Maar zo gemakkelijk kwam hij er niet voorbij.

“Was der nog nais ien stad?” vroeg een van hen.

Nu zag hij zijn kans schoon. Hij dacht even na en kwam toen met zijn stekeligheid naar buiten “Joa, groot neis zulfs! Dit stroatje het n neie noam kregen!

t Hait ien t vervolg Kletsstroatje!”

Meteen liep hij verder en liet de vrouwen verbouwereerd achter.

“Hai is doen!” zei de een

“Hai het zeker geld verspeuld!” zei de ander

“Wat n groothans!” zei de derde.

Onder het uiten van dergelijke kreten verdwenen ze een voor een in hun huizen.

Het zal duidelijk zijn dat de eerste weken de vrouwen niet meer met de molenaar praatten, hoewel hij bijna dagelijks bij hen door de straat kwam. Maar ze stonden ook niet zoveel meer aan de straat te kletsen, ze hadden hun lesje geleerd!

Eerst veel later kwam er weer ontspanning toen er op ‘Meulenbaarg’ een kind werd geboren. De vader kwam zelf bij de vrouwen aan huis vertellen dat zijn vrouw van een dochter was bevallen, ze moesten maar eens komen kijken.

En zo zijn de vier op kraamvisite geweest. Een bezoek dat traditiegetrouw werd opgevrolijkt met een borreltje. Op het moment dat Scholtens de kamer binnenkwam was de stemming dan ook opgewekt.

Tot verbazing van de aanwezigen excuseerde de molenaar zich bij binnenkomst voor zijn recent gedrag en uitspraken. “Mout je es luustern vrouwluu. Lest heb ik joe op stroat wat zegd en doar heb ik spiet van. k Hoop dat joe mie dat nait kwoalijk nemen, t was toun mien daag nait!”

Dat moesten de vrouwen even verwerken voordat ze reageerden.

“Nou mulder doar huf joe gain spiet van te hemmen, want t laip ook de spuigoaten oet. Wie stonnen doar toun ook aal veul te laank!”

Daarmee was de vrede getekend voor de ‘Meulenstroat’. De verhoudingen waren na die tijd prima. Men respecteerde elkaar, de vrouwen gingen bij elkaar op bezoek. Als Scholtens later eens de keuken binnenkwam voor een kop koffie en hij zag een van de vrouwen zitten, dan kon een ironische opmerking geen kwaad.

“Kinst t wel wachten wicht om hier te zitten?” zo klonk het dan.

Zo werd een incident een middel om de lucht te klaren en gold ook hier: ‘het is een vriend die mij mijn feilen toont’, en ook ‘een goede buur is beter dan een verre vriend’.

10 Het onderste uit de kan

Het was herfst en boer Mulder besloot de wintertarwe te gaan zaaien. Hij had van zijn commissionair voor drie bunder zaaizaad gekocht van een soort die een hoge opbrengst beloofde te geven. Nu was Mulder een ‘zunege Paiter’ en daarom bestelde hij nooit teveel! Het bleek dan ook al gauw dat hij niet genoeg zaaizaad had om het hele stuk in te kunnen zaaien.

Daarom moest hij op stap om bij omliggende boeren te proberen wat zaaizaad te kopen. Hij ging eerst op de fiets naar de commissionair in Ulrum en die wist hem een boer in de omgeving te noemen die waarschijnlijk nog wel wat over had.

De boer ontving hem als een collega en maakte ontspannen een praatje met hem over het weer en de gang van zaken in het boerenbedrijf. Toen het gesprek op zijn tekort aan zaaizaad kwam was de boer op zijn hoede, want de reputatie van zijn collega Mulder was hem bekend.

“Joa der stait nog wat ien n zak, wie zellen t even wegen.”

Het blijkt dat er 17 ½ kilo in de zak zit, voldoende om het tekort van Mulder aan te vullen. “Haalven worden nait reket” zegt Mulder.

“Nee, dat is zo, en doarom mok ik der 18 van!”

Daar had Mulder niet op gerekend, want hij rekende altijd naar zich toe. Hij ging dan ook niet akkoord. “Nou den gait de koop nait deur!” en meteen werd de zak weer achter de deur gezet.

Maar dat was de opzet van Mulder natuurlijk niet want hij had het zaad dringend nodig, de machine stond immers op het land te wachten.

“Zeg den moar houveul s hemmen mos” zei hij en pakte meteen zijn boekje uit zijn binnenzak, het boekje waar elke cent aan uitgaven in werd opgetekend. De boer pakte een potlood en rekende op de schuurdeur uit wat het moest gaan kosten. Mulder stond verbaasd te kijken naar de uitkomst.

“Moar dat is ja n cent per kilo meer dan ik der veur betoald heb man!” en hij keek daarbij alsof hij vreselijke werd afgezet.

“Joa dat is t ook, moar dit is klainhandel en dat is altied duurder, dat zels ook wel waiten. Moar as t nait hemmen wils veur dizze pries, den zet ik t weer binnen”.

En meteen verdween de zak tot verbijstering van Mulder weer achter de deur.

Mulder begreep tenslotte dat zijn gesjacher niet het gewenste resultaat zou hebben en trok zijn geldzak. Met een nors gezicht telde hij het gevraagde bedrag uit. Toen slingerde hij de zak over het stuur en reed met een gemompelde groet het erf af.

Zo werd een karaktertest uitgevoerd tussen twee boeren, die elkaar heel goed kenden en na deze test nog beter.

11 Paardenfluisteraar

Belgische trekpaarden werden in ons land een bekend verschijnsel nadat ze in 1910 werden geïmporteerd om de aanwezige rassen te verbeteren. De Belgen, ook bekend onder de naam ‘Brabants paard’, hadden een beste naam als trekpaard.

Boer Rietema kocht dan ook enkele jaren later een paard van dat ras, een ruïn. Op de boerderij had het de naam ‘Bles’ gekregen. Het dier voldeed echter niet aan de verwachtingen, was ongehoorzaam en soms niet vooruit te branden! Rietema werd er sikkeneurig van, kreeg er zozegzegd de hengst over in dat hij dat paard had gekocht.

Nu werkte er op de boerderij een Belgische arbeider, een ex-soldaat die in de eerste wereldoorlog in Nederland was geïnterneerd, en die kon wonder boven wonder wel met Bles overweg. Wanneer hij het paard de opdracht gaf te gaan trekken dan ging het meteen van start. Wanneer de volgende dag een van de andere arbeiders de teugels in handen nam,

vertikte het paard meestal de orders direct op te volgen. De boer was het dik zat, er ging teveel tijd verloren en de ergernis was groot.

“As t zo deur gait den monnen wie hom moar verkopen” zei hij.

De ex-soldaat gaf aan de boer de raad Bles in dat geval te verkopen aan iemand die het paard alle dagen zwaar werk liet doen. Dan zou het paard wel willen gehoorzamen volgens hem, want de Belgen waren immers beroemd als trekpaard.

De boer zag wel dat het zo niet langer zou gaan en vroeg een handelaar voor hem Bles te verkopen. Dat gebeurde al gauw op de veemarkt in Groningen en ook werd daar een ander paard gekocht. Na enige tijd kwam de handelaar dat nieuwe paard brengen en hij wilde Bles mee terug nemen naar de stad. De handelaar had de nieuwelings ingespannen voor een dogkar, een tweezits rijtuigje, en reed met een fikse draf het erf op.

De nieuwe aanwinst werd door de arbeiders met kennersoog getaxeerd en het leek hen wel wat. Ze brachten de nieuwelings naar het land, namen Bles mee terug en spannen hem in voor de dogkar.

Of het nu kwam doordat Bles aanvoelde dat zijn laatste uur op dit erf was geslagen of door het vreemde voertuig waar hij voor moest gaan lopen, maar bij het inspannen was hij wild en bijterig.

“Kòp stait hom verkeerd” zei een van de arbeiders.

“Nou, hai zel wel te waiten komen dat ik de boas ben” zei de handelaar en klom op de bok.

Toen Bles door de arbeider werd losgelaten begon een waar spektakel. Bles kreeg met een tik en een “Vot peerd!” het bevel van start te gaan. Dat vertikte hij en hij sloeg daarbij zo hard met zijn achterpoten tegen de kar, dat een wiel los van de grond kwam. De handelaar wist echter van wanten en deelde een tik uit met de zweep. Dat had weer tot gevolg dat Bles nog eens een trap uitdeelde tegen de kar! Gelukkig was de dogkar zo stevig gebouwd dat hij deze slag en ook de volgende kon doorstaan. Het geduld van de handelaar was echter op, en daarom kreeg Bles een geweldige zweepslag te verduren die hem tot bezinning moest brengen.

“Doe kreng, k zel die leren te waigern en zo te trappen!” schreeuwde de handelaar tegen Bles.

Het paard kreeg kennelijk door dat de maat vol was bij de nieuwe baas en hij ging er plotseling met een ruk vandoor. Eerst nog een rondje over het erf, en toen dank zij de handelaar zijn voortreffelijke voermanskunst, het erf af en de weg op. Met een foeterende en zweepslagen uitdelende koetsier ging het gerei in galop richting de nieuwe bestemming in de stad Groningen. Het spul werd vol bewondering nagestaard door de boer en zijn arbeiders.

Later hoorde men dat Bles in Groningen voor een sleperswagen liep en zo gehoorzaam was als een lam. Rietema wilde wel eens weten hoe deze transformatie had plaatsgevonden en daarom zocht hij de zaak op waar Bles nu voor de kar liep.

De eigenaar vertelde hem dat het in het begin moeilijk was geweest hem in het gareel te krijgen, maar hij had er wat op gevonden: af en toe een suikerklontje.....Zo was Bles een prima hanteerbaar paard geworden en bleek maar weer eens dat je meer vliegen vangt met stroop dan met azijn!

12 Vlugge leerling

Dirk Faber woonde met zijn gezin bij de boerderij van Ritsema in een arbeidershuisje. Dirk mocht graag praten en kon grote verhalen vertellen in de trant van Tijl Uilenspiegel en Baron van Münchhausen. Door al die opgeklopte verhalen werd hij niet altijd serieus genomen.

Boer Ritsema had voor zijn plezier en om af en toe een boodschap mee te doen, een motor, een Harley Davidson. Hij trok met zijn motor in het dorp altijd veel bekijks.

Toen op een middag de arbeiders zaten te schaften tegen de muur van de boerderij, kwam Wieringa met de motor naar buiten. Hij zette hem tegen de muur en vroeg aan Dirk of die hem even wil helpen omdat hij het ding niet aan de praat kon krijgen.

“Hòl dizze droad moar even vaast, k mot even controleren of t nog goud waarkt.”

Terwijl Dirk op zijn knieën bij de motor zat met de draad in zijn hand liep de boer naar de motor en deed een trap op de slinger om de ontsteking op gang te brengen.

Op het moment dat hij dat deed pakte hij Dirk bij zijn oor die daardoor een elektrische schok kreeg. Dirk schrok zich wezenloos en rolde van schrik tegen de grond, terwijl Wieringa en nog een arbeider zich begierden van het lachen. Er is immers geen mooier vermaak dan leedvermaak?

Dirk ging gauw weer overeind staan en lachte als een boer die kiespijn heeft.

“Hai toch, hou kon dat nou, t leek wel teuvern!”

Intussen zon hij in zijn gespeelde onnozelheid op wraak. Omdat de boer nog steeds niet wist waarom de motor niet wilde starten, zat hij wat te frunniken aan de verbindingen. Ook Dirk stond er met zijn neus bovenop en pakte een draad vast.

“Zo te vuilen stait hier gain stroom op boer!”

Direct nadat hij dat heeft gezegd probeerde de boer de motor weer te starten om het kunstje nog eens uit te halen. Dirk was hier echter op verdacht en op dat moment pakte hij de boer bij zijn oor!

“Hier vuil zulf moar!”

Ritsema sprong van schrik omhoog en begon luid te mopperen nu hij zo door Dirk letterlijk en figuurlijk was beetgenomen. Dirk was kennelijk slimmer dan hij had gedacht en dat was tegen het zere been van de boer.

“Nou, k heb mie bliekbaar vergist, boer. k Heb zulf niks vuild, moar der ston dus wèl stroom op!” zei Dirk met een stalen gezicht.

De reactie van de boer kwam in twee etappes.

Onder het uitspreken van verwensingen aan Dirk zijn adres ging hij naar binnen. “Barst vent, k zel die van t haim oafschoppen!” vingen de arbeiders nog op. Ze zagen hem voorlopig niet meer terug.

De tweede reactie kwam aan het einde van het gecontracteerde jaar, tegen mei, toen de boer aan Dirk meedeelde dat hij geen nieuwe periode van Dirk zijn diensten gebruik wilde maken!

Zo werd de onmachtige Dirk de morele winnaar en de machtige Groninger boer de morele verliezer in deze proef.

13 Afspraak is afspraak

1 mei was vanouds de datum dat arbeiders en dienstboden van boer konden wisselen. Luit van Straten was arbeider bij Rietema en wilde per 1 mei van boer veranderen. Nu vroeg Bouma een eerste arbeider en na het afwegen van de voor- en nadelen was Luit tot de overtuiging gekomen dat het een plaats was waar hij wel wilde werken. Er was namelijk een huis beschikbaar (en nog wel aan de vaste weg!), en Bouma stond bekend als een boer die zijn afspraken nakwam.

Op een avond trok Luit de stoute schoenen aan en ging voor overleg naar de boerderij. Onder het genot van een pijp (Luit) en een sigaar (boer) klikte het van beide kanten. Al gauw kwam men tot een overeenstemming, Luit mocht komen per 1 mei.

“Hes nog wat te vroagen of te zeggen, Luut?”

“Nee Boumoa ik nait, moar meschain hemmen joe nog wat?”

Nee, ook de boer had niets meer te zeggen. En om de overeenkomst te bezegelen werd er een borrel gedronken en verliet Luit met een sigaar in de mond het erf.

Op 1 mei verhuisde Luit met vrouw en drie kinderen naar het arbeidershuisje. De volgende morgen ging hij naar de boerderij om met zijn werk te beginnen. Er werkten vier arbeiders en een stalknecht, waarmee Luit als eerste arbeider overlegde over het te verrichten werk en de manier van werken. Even later kwam de boer ook en werd het overleg voortgezet.

Nadat het werk allemaal was doorgesproken, kwam Bouma nog even naar Luit toe met een mededeling.

“Luut, ik zai das doe dien piep ien mond hes. t Is hier de gewoonte dat allain ik op t haim mag roken. Wils doar ien t vervolg reken mit hollen?”

Luit dacht even diep na en zei toen heel beslist waar het wat hem betreft op stond.

“Nee boer, doar zel ik mie nait aan hollen. Wie hemmen n oafspraak moakt en bie dei oafspraak heurt nait dat ik op t haim nait roken maag. Dus kennen joe kaizen: piep vot, den ik ook vot!”

Bouma reageerde heel rustig. Hij snapte wel dat hier zijn gezag en dat van Luit op het spel stond. Daarom gaf hij de arbeiders instructies wat ze moesten gaan doen, zodat die konden verdwijnen. Die waren natuurlijk zeer benieuwd hoe dit zou aflopen, maar begrepen dat het buiten hun aanwezigheid zou worden opgelost.

Nadat alle arbeiders waren vertrokken, gingen Bouma en Luit een rondje doen op het erf en door de boerderij om het werk te bespreken. Bouma moest inwendig toegeven dat met Luit niet was gesproken over roken of niet roken, en dat hij daarom in zijn recht stond.

Daarom zat er niets anders op dan dat Luit het lopende jaar mocht blijven roken. Daarom kwam Luit elke morgen vrolijk rokend op zijn werk en verdween ook weer met zijn onafscheidelijke pijp.

Gezien de goede ervaringen wilde Bouma het jaar daarop graag dat Luit bij hem bleef als eerste arbeider. Daarom sprak hij met Luit over de verlenging van het contract.

“Luut, ik wil groag das doe komend joar bie mie blifs as eerste arbaider. Moar den wel onder veurwoarde das nait meer rooks op t haim. Wat zeps doarvan?”

“Das goud” was alles wat Luit zei, want hij had het natuurlijk al zien aankomen.

Luit en de boer waren in de volgende jaren een zeer doelmatig span, dat goed boerde. De arbeiders hadden door dit voorval respect gekregen voor Luit en voor de boer, zodat iedereen naar tevredenheid kon functioneren.

14 De controleur

In de loop van Tweede Wereldoorlog kwam er hoe langer hoe meer een tekort aan voedsel omdat de Duitsers het uit ons land weghaalden voor hun eigen behoeften. Om zoveel mogelijk voedsel uit Nederland naar Duitsland te krijgen hadden de Duitsers een heel systeem bedacht om de landbouw in de tang te nemen. Er moest worden opgegeven wat men ging verbouwen, hoe groot de oogst was en hoeveel men had verkocht of geleverd. Daarbij moest alles in de Duitse geest kloppen.

Voor de bevolking hoorde daar een systeem van voedselbonnen bij, waarop je etenswaren kon krijgen in de afgepaste hoeveelheid die op de bonnen waren vermeld. Vooral later in de oorlog kwamen voedselcontroleurs bij de boeren langs om te controleren.

Jakob Ritsema had een boerderij dicht bij het dorp en daarom was hij vaak aan de beurt als mensen wat wilden kopen. Hij kon niet teveel verkopen, want hij moest voldoende leveren aan de Voedselvoorziening. Het geheel vroeg om een creatieve boekhouding, want bij een controle moesten de voorraden wel kloppen!

Op een dag kwam er een controleur langs. Omdat Jakob voorgaf niet veel te kunnen lezen en schrijven, stelde de controleur hem vragen en vulde de antwoorden zelf op de formulieren in. Als de controleur wat vroeg, knikte of schudde Jakob slechts met zijn hoofd, al naar gelang het hem uitkwam. De controleur verdween uiteindelijk, maar maakte nog wel de opmerking dat het allemaal wat warrig was en dat Jakob er wel van zou horen als het niet klopte.

Na verloop van tijd kwam de controleur weer langs en zei dat de opgaven volgens de autoriteiten niet klopten en dat hij nu de voorraad aardappels wilde controleren. Dat kon en Jakob liet hem in de schuur de bult aardappels zien. Er lag ongeveer tien mud, maar wel van een soort uitschot, nauwelijks nog te eten. De controleur wist niet hoe hij met deze man, die in zijn ogen een groot stuk onnozelheid was, moest omgaan. Hij besloot hem een uitbrander te geven, dat drong misschien wel tot hem door.

“Volgend jaar zal ik je scherp controleren, reken daar maar op! En als je dan je zaakjes niet in orde hebt dan zwaait er wat, dan ga je zonder pardon op de bon!”

Bij die woorden schoot Jakob omhoog en ging recht voor de controleur staan.

“Meneer, leeft joen gezin van de houveulheden dij joe op bonnen krieggen?”

“Jazeker man, wat dacht je anders!?”

“Nou meneer, den mout ik nou oafschaid van joe nemen want den zai k joe volgend joar nait weer. Want k geef joe op n braifke dat mit houveulhaiden dij joe op bonnen krieggen, joen gezin winter nait deur komt!”

De controleur begreep de tip. Als een burger zich namelijk aan de regels zou houden van de Voedselvoorziening, dan was een gezond leven niet mogelijk. Omdat de controleur bij de zorg voor zijn gezin boter op zijn hoofd had, verdween hij. Wel uitte hij verwensingen aan Jakob zijn adres en dreigde met straffen.

Het volgende jaar heeft Jakob de controleur niet weer zien verschijnen. Leefde hij niet meer of ontliep hij de boer? In elk geval was in het optreden van Jakob het spreekwoord duidelijk geworden dat wie niet sterk is slim moet zijn. Dat was onder de Duitse overheersing heel erg nodig!

15 Den Briel ingenomen

Antje Faber en Jantje Kooi waren dikke vriendinnen. Antje was indertijd getrouwd, maar Jantje was ongetrouwd gebleven. Elk jaar hadden ze wel een dag die ze gezamenlijk doorbrachten. Dat kon gemakkelijk, want ze woonden niet zover bij elkaar vandaan. Antje was later weduwe geworden en de behoefte aan contact met Jantje was daardoor groter geworden.

Zo hadden ze eens afgesproken dat Jantje een paar dagen bij Antje zou komen logeren. Ze hadden ook gezamenlijke kennissen en een ervan, Dien, een zuster van Antje, woonde in Niekerk, een afstand van een uurtje lopen. Ze wilden daar graag heen want ze hadden al een tijd niets van haar gehoord.

De kortste weg was over een pad dat voor een deel door een weiland liep waar koeien graasden. Op een afstand waren die beesten niet zo gevaarlijk, maar dichterbij leek het allemaal anders. Een groot lichaam met een grote kop, en dan nog een paar horens op die kop. Beide dames waren geen koeien gewend en dat maakte het er allemaal niet gemakkelijker op.

“t Liekt mie t beste dat wie moar weer teruggoan en over gewone weg goan lopen” zei Jantje toen ze bij het eerste hek waren aangekomen. Zij was de bangste van de twee en bovendien niet bekend met het gedrag van koeien. Maar dat wilde Antje niet.

“Wie loaten ons nait kisten deur dei koeiekoppen!”

Ze besloten dat ze de beesten het veiligste in een lange run konden passeren. Dat lukte goed, maar de beesten schrokken zo van de angstige kreten en de flapperende rokken, dat ze hen op een draf en met de staarten omhoog vergezelden. De dames waren wat blij dat ze het volgende hek hadden bereikt en het gevaar achter zich konden laten.

Zus Dien was blij dat ze bezoek kreeg van de beide dames en de tijd vloog om. In de avond gingen ze via de normale weg weer terug naar huis, waar ze in het donker aankwamen. Thuisgekomen wilde Antje de sleutel van de deur pakken, maar ze kon hem nergens vinden. Verloren bij de koeien misschien? Hoe dan ook, de sleutel kwam niet boven water!

“Kins nait t beste buren vroagen of dij ons helpen kinnen?” vroeg Jantje.

Maar dat was Antje veel te min, stel je voor dat ze dat altijd zou moeten horen! Nee, er moest een andere weg zijn om binnen te komen. Ze liep rond het hele huis en ontdekte een sluipweg om binnen te komen. Het was een wat wondere weg, maar volgens haar wel een begaanbare: het was de weg van het gemak.

“As wie knippen der veur weg hoalen en wie trekken emmer noar boeten, den kinnen wie deur bril der ien komen Jantje! t Is volgens mie n vremde, moar wel n begoanboare weg!”

Na gelach en het bekijken van de mogelijkheden kwamen de dames in actie. De knippen werden losgedraaid, het luik werd verwijderd en de emmer werd voorzichtig naar buiten getrokken. De ruimte die beschikbaar was, was net groot genoeg om een van beiden de gelegenheid te geven het zitvlak te bewerken.

Omdat Antje de slankste was, mocht zij de schone taak uitvoeren. De eerste activiteit was niet zo moeilijk, ze gaf de brildeksel een drukker zodat die in de ruimte verdween. Maar toen kwam het moeilijkste deel, het verwijderen van het zitvlak. Met veel moeite lukte het haar ook dat beletsel te verwijderen en toen kon ze gaan staan.

Ze was in huis en slaakte een kreet van opluchting. “Wie hemmen Den Briel iennomen wicht!” zo klonk het trots uit het donker. En nadat Antje de deur had geopend met de reservesleutel die ze van het haakje had genomen, vielen de beide dames elkaar lachend om

de hals. Daarna werd de emmer weer op zijn plaats gezet en werd het gemak weer bruikbaar gemaakt.

Ze beloofden elkaar het verhaal nooit aan iemand te vertellen! Maar hadden de burens toch iets gezien, of hebben ze later zelf hun mond voorbijgepraat? Feit is dat het verhaal toch bekend is geworden. Het verhaal van twee nuchtere Groningse vrouwen die niet voor één gat te vangen waren!

16 Man over boord

In het begin van de twintigste eeuw vervulden beurtschippers een belangrijke rol in het transport. Ze brachten het graan van de boeren in zakken, of los gestort, naar de graanhandel in Groningen. Het losse graan werd met kruiwagens of met een elevator naar het graanpakhuis gebracht, de zakken werd naar binnen gedragen of getakeld. De zakken met graan lagen bovenop het dek en werden met dekkleden beschermd.

Op een dag ging beurtschipper Slik met Albert Bronsema de knecht, met een vracht naar Groningen. Er kon die dag niet meer worden gelost en dus moesten ze de nacht in het schip doorbrengen.

De volgende morgen vroeg was het zaak snel de dekkleden weg te halen en op te vouwen, zodat men kon beginnen met lossen. Albert ontdekte dat er een vouw in het dekkleed dreigde te komen en trok heftig aan het kleed om dat te voorkomen. Hij verloor daarbij de greep op het kleed en kwam met een plons half in het water tussen wal en schip terecht. Hoewel men hem te hulp snelde, kon hij er op eigen kracht weer uitkomen. Hij ging eerst het werk afmaken voordat hij schone kleren aantrok.

“Hou hes dat nou had jong? Bie stil weer en binnengoats aan de slinger?” vroeg Slik.

“Dat wait k nait” zei Albert, die vreselijk het land had, “moar k heb mie veurnomen dat t mie gain tweede keer zel overkomen.”

“Wais wat wie goan doun Albert? Wie nemen vanoavend n borreltje op de gòie oafloop!”

Dus gingen ze 's avonds aan wal en dronken in een kroeg een paar borreltjes. Omdat Albert geen drinker was kwam hij na afloop lichtelijk beneveld aan boord, waar hij op het achterschip al zingend in zijn kooi dook.

De volgende dag werd het laatste graan gelost en werd het schip schoongemaakt. Daarbij kreeg het inwendige een flinke beurt met de bezem, want als er weer graan in moest dan moest het schoon zijn om vermenging te voorkomen. Intussen kwamen de eerste zendingen aan wal die als retourvracht moesten worden meegenomen.

Een deel van de vracht moest worden afgeleverd aan de wal bij een collega beurtschipper uit Den Hoorn. Daarom werden de zendingen onderweg door Albert zodanig gerangschikt dat alles aan de kant stond waar het moest worden uitgeladen.

Eenmaal in Den Hoorn voor de wal, begonnen ze met uitladen en het naar binnen brengen van de vracht. Er stond een platte kruiwagen in de schuur en daar maakte Albert gebruik van. Hij kon nu veel meer in één keer aan de wal brengen. De loopplank lag schuin tegen de wal en het was met een volle kruiwagen een hele toer veilig de wal te bereiken. Daar kwam nog bij dat de plank altijd wat verschoof omdat het schip nooit helemaal stil lag.

Bij de derde rit ging het fout. Na een aanloop kwam Albert met de kruiwagen bijna bovenaan, maar kon net niet het laatste stukje overwinnen. In plaats daarvan overwon de kruiwagen hem en hoewel hij en uiterste poging deed het onheil te keren duikelde de kruiwagen de ene kant op en Albert de andere kant. De kruiwagen verdween met een plons in het water en Albert zakte langs de kant ook in het water, want de wal gaf hem geen houvast. Tot aan zijn schouders stond hij in het water en kon slechts met hulp van de omstanders weer op het droge komen.

Daar stonden de toegesnelde omstanders hun commentaar te geven. Albert verweerde zich door te schelden op de kruiwagen, die volgens hem helemaal verkeerd was gebouwd, en op de lachende omstanders die hij allemaal ook een nat pak wenste. Nadat alle commotie was weggeëbd, kreeg hij van de beurtschipper op de wal droge kleren. Nadat de kruiwagen en de goederen waren geborgen volgde de taxatie van de schade en de afwikkeling daarvan. Daarna kon de reis worden vervolgd. Tegen zeven uur kwamen ze 's avonds weer in Houwerzijl aan.

De volgende morgen moest het schip leeg. De vracht werd afgeleverd bij de klanten en het schip werd schoongemaakt. Over de gebeurtenissen van de vorige dag werden alleen wat bedekte toespelingen gemaakt omdat Slik wel begreep dat het een gevoelige zaak was voor Albert. Bovendien zou hij nog wel genoeg te horen krijgen, het verhaal zou immers gauw genoeg de ronde doen in het dorp.

Omdat Albert later schipper wilde worden, was hij in de leer bij de beurtschipper. Het water had hem altijd al geboeid. Vooral na de schooltijd had het haventje een grote aantrekkingskracht op hem gehad.

Deze middag kwam de jeugd van het dorp naar de haven, speciaal om te gaan oefenen met een kano, die een van de jongens had gekregen. Een kano was een zeldzaamheid en de pogingen om ermee te varen gaf de jeugd het nodige vertier. Varen met een kano vroeg wel enige behendigheid en het was daarom spannend, menigeen was al met een nat pak naar huis gegaan.

Albert bekeek de pogingen van de jongens en wilde het ook wel eens proberen; misschien kon hij zijn missers van gisteren en eergisteren goedmaken! Na enige uitleg, en welgemeende adviezen van Slik om het maar niet te doen, meende hij dat het wel zou gaan. Zo moeilijk was het toch ook weer niet?

De theorie en de praktijk bleken echter hemelsbreed van elkaar te verschillen. Albert stapte in de kano, ging zitten en begon te peddelen. Een eindje ging het goed, maar bij een noodzakelijke correctie sloeg de kano om en ging hij over boord. Het was ter plekke niet erg diep en met kroos op zijn hoofd rees hij op uit het water. Al briesend liep hij naar de wal, waar lachende jongens hem begroetten.

Ook Slik moest erg lachen en zei tegen Albert:

“Drij moal is schippersrecht jong! En daarde keer ontbrak der nog aan, vandoar dat dit mos gebeuren!”

Met beschaamde kaken moest Albert naar huis om voor de derde keer in drie dagen droge kleren aan te trekken. Hoewel het water in letterlijke zin hem dus wel trok, is Albert geen schipper geworden. Uiteindelijk trok een baan aan de wal hem meer en hij heeft nog vele jaren als smidsknecht zijn brood verdiend.

17 Het knellende juk

Het was in een voorzomer dat het landwerk was gedaan. Het was een tijd van ontspanning voordat straks de oogsttijd aanbrak. Molenaar Albert Scholtens sprak daarom met zijn vriend Siebolt Veenwijk af binnenkort eens een paar dagen weg te gaan en een bezoek te brengen aan familie en kennissen in de omgeving van Groningen. De afspraak was op zaterdag te vertrekken en op dinsdag weer thuis te komen.

Een uitstapje was niet zomaar iets. Je presenteerde je bij familie en kennissen en dus moest je er piekfijn uitzien. Daarom legden beide vrouwen nette kleren klaar voor hun mannen. Het grootste probleem waren de losse boorden van de overhemden. Die waren groot met brede boorden en punten, zaten strak om de hals en werden met een mechaniek vastgezet op het overhemd. Het knoopje zat aan de binnenkant van het boord en was nauwelijks geschikt om met dikke vingers te worden vast- of losgemaakt.

“Mot ik dat allemoal aan en om?”

“Joa, want gais noar familie en den mos der netjes opstoan!”

“Moar ik ken boor zulf nait omkriegen en messchain ook nait meer oafkriegen!”

“Nou k zel die nou boor omdoun en den helpen joe straks mekoar moar, dat liekt mie t beste!”

Zuchtend voldeed Albert aan de kledingvoorschriften van zijn vrouw. Men wilde graag weg, maar dat het zo aangekleed moest, vond hij maar niks. Bij zijn vriend verliep het ongeveer net zo.

Het was een gezellig samenzijn bij de familie en na een borrel ging men naar bed. De beide mannen konden boven slapen ieder in kleine slaapkamer. Vanaf dat ogenblik begonnen de moeilijkheden. Geen van beiden kon zijn boord afkrijgen, de vingers konden met geen mogelijkheid het boordenknoopje de baas. Ze zochten gezamenlijk naar een oplossing.

“k Kin hom nait boas worden Albert, k denk dat ik t mes der moar deur hoal!”

“Dat ken toch nait, hou wils dat thoes vertellen jong?”

“Loaten wie vrouw hier maor vroagen t even veur ons te doun”

“Nee, dat nait, zo’n verhoal gait altied mit ons mit!”

“Den zit r niks aans op dan dat wie met boord om goan sloapen.”

En zo gebeurde het dat beide mannen de nacht in het harnas doorbrachten, maar ze sliepen er niet minder om.

Op zondagmorgen konden ze de problemen van het scheren nog omzeilen. Het was namelijk een heel karwei en daarom bleef een scheerbeurt meestal beperkt tot een of twee keer per week.

Op maandagmorgen wilden ze zich echter wel scheren omdat ze zo de indruk zouden wekken dat alles normaal was. Maar ze beseften dat het je vlekkeloos met de scheerkwast en scheerzeep inzepen en dan met een scheermes scheren, niet zou meevallen. Het vergde de nodige zorgvuldigheid om de kin glad te krijgen en het boord te sparen. Ze vonden de oplossing door elkaar te scheren. Het lukte hen zonder elkaar te snijden, en naar hun mening was het dus prima gelukt het zo te doen dat de vrouwen thuis niets zouden merken!

Nadat ze nog een ritje hadden gemaakt in de omgeving gingen ze dinsdag weer naar huis. Thuisgekomen wilde Albert natuurlijk dat knellende en verfoeilijke boord zo snel mogelijk af doen. Hij ging naar de slaapkamer, maar het lukte hem niet!

“Kins mie even helpen wicht? Boor zit mie te strak, k ken hom nait oafkriegen, k zel wel teveul zwit hemmen!”

“Wat binnen joe mannen aigelk stumpers, kennen nait ins jezulf redder!”

Hoewel Albert normaal daar wel een antwoord op zou hebben, reageerde hij maar niet. Hoe stiller hoe beter in deze situatie, was zijn opvatting.

Bij zijn vriend thuis ging het intussen een beetje anders toe.

“Kins mie even helpen mit boor oafdoun Oafke? k Kin hom der mit gain meugelkhaid oafkriegen!”

Zijn vrouw kwam hem helpen, maar ontdekte wat bijzonders.

“Hou ken dat nou dat der scheerzaip aan dien boor zit? En t zit waorempel ook op dien strik! Hes boor nait veur weg had?”

“Hou koms der bie wicht! k Snap r niks van hou dat zo komen is” zegt Siebolt die geschrokken naar het boord kijkt.

“Nee dat kin gain scheerzaip wezen! Vroag Albert moar, dij zel t net zo zeggen.”

Vol vragen ging zijn vrouw de nacht in met het voornemen morgen eens te praten met vrouw Scholtens. Want dat er iets niet klopte was voor haar duidelijk. Wat hadden de mannen uitgespookt met hun boorden?

De volgende middag ging Oafke tegen theetijd op bezoek bij Dien Scholtens. Na een algemene praat kwam het gesprek op het uitje van de mannen.

“k Wait nait wat ze oetspookt hemmen Dien, moar op t boor van Siebolt, en ook op zien strik, zat scheerzaip! En ook zat der n klain sneetje ien, net òf ze der mit n scheermes ien sneden hemmen.”

“Nou, den mòt ik ook even kieken, t is mie guster nait opvallen.”

Ze haalde het boord en bekeek het nog een goed. En warempel ook op het boord en de strik van Albert waren resten van scheerzeep te ontdekken! Ze wilde meteen Albert aan de tand voelen en riep hem om thee te komen drinken. Toen hij zag dat Aafke er was wilde hij zo snel mogelijk weer weggaan, maar Dien was hem voor.

“Wat hemmen joe guster oetspookt met joen booren Albert? Hemmen joe t boor al dij tied om hòllen?”

Albert snapte dat ze ontdekt waren maar wilde zijn vriend niet verraden. Hij dronk snel zijn thee op en verdween met een grijns op zijn gezicht en zei

“Volgens mie hemmen joe draank op vrouwlou!”.

Thuis wachtte Aafke op een goed moment en confronteerde later op de avond Siebolt met de gegevens. Wat ze zei was een regelrechte instinker!

“As doe Albert nog weer es mit scheermes gais scheren, den mos hom nait ien boor snieden!”

“Het dat serpent alles verklapt?!!!” was de reactie.

Toen snapte hij dat hij erin was gestonken. Nadat hij alles had opgebiecht was het samen lachen een probaat middel om alles van zich af te zetten.

Later hebben beide families met veel hilariteit nog eens alles de revue laten passeren. En zo bleek weer eens dat gedeelde smart halve smart is, maar gedeelde vreugd dubbele vreugd.

18 Vrije val

Op een boerderij met paarden en koeien was er altijd één arbeider die verantwoordelijk was voor de dieren. Op de boerderij van Klaas Mulder was dat Jan Huizinga. Hij moest er voor zorgen dat de dieren goed werden verzorgd en gevoerd. Op gezette tijden moest de stal

worden verschoond en werd de mest naar buiten gereden naar de mestvaalt. Voor die klus waren er een kafkar, een grote kar waarmee kaf naar de stal werd gebracht om te dienen als ligbed voor de koeien, en een mestkar waarmee de mest naar de mestvaalt werd gereden.

Op een dag in het voorjaar was Jan bezig met de paarden. Hij zette de kafkar die hij net had geleegd, in de paardengang neer direct naast de deur, en ging daarna in de schuur naar zijn collega's. Mulder kwam enige tijd later om wat te overleggen met zijn arbeiders. Hij had de pas er goed in en sloeg de paardengang in vanuit de koestal.

Omdat hij in de schemer de kar niet zag staan, kon hij hem niet ontwijken en belandde al scheldend in een vrije val samen met de kar op de grond. Hij keek om zich heen of iemand het had gezien, maar kon gelukkig niemand ontdekken. Daarom ging de boer nadat hij zich had afgeklopt rustig de schuur in voor het geplande overleg met Jan.

Op de terugweg keerde hij zich bij de deur om en zei tegen Jan.

"Kins kafaar ien t vervolg moar beter ien n lege peerdehok zetten Jan. Zoals r der nou stait kin je der zomoar over strukeln!"

"Joa doar hemmen joe geliek aan, k zel der ien t vervolg om denken. Wie monnen gain ongelukken hemmen!"

Het bleek later dat er toch een arbeider iets had gezien, maar dat die had gezwegen toen de boer in de schuur kwam. Toen de boer weer vertrokken was vertelde hij aan zijn collega's wat er was gebeurd. Na enig overleg leidde dat tot de afspraak dat ze zich maar van de domme moesten houden, dat was beter voor de verhoudingen volgens hen.

Veertien dagen later moest Jan de stallen uitmesten. Eerst kruide hij met de mestkar de paardenmest naar buiten en daarna de koeienmest. Dat was zoals gezegd een heel karwei; naast de grup legen moest ook het vuile strooisel worden verwijderd en vervangen. Nadat hij de klus had geklaard zette hij de mestkar bij de deur op de paardengang en ging hij naar zijn collega's in de schuur.

Nu wilde het geval dat de boer ook nu weer met gezwinde pas naar de schuur wilde. Hij kwam van het boveineind via de koeienstal en moest ook nu weer via de paardenstal naar de schuur. Vanwege zijn snelheid en het slechte licht, kon hij ook deze keer de mestkar niet ontwijken. De gevolgen waren nu echter dramatischer dan de eerste keer.

Hij kwam namelijk met zijn zitvlak in de niet bepaald schone mestkar terecht, en met kar en al belandde hij ook deze keer in een vrije val op de grond. Zijn kleren zaten van onder tot boven onder de koeienstront en hij stonk uren in de wind. Razend en tierend ging hij terug naar het boveineind, waar zijn vrouw hem uitfoeterde en hem voorzag van schone kleren.

Ook nu weer was er een arbeider die wat had gehoord en gezien, maar ook nu weer leek het de arbeiders beter maar net te doen alsof hun neus bloedde.

Toen Mulder later op de dag de rust had teruggevonden ging hij naar Jan om even wat met hem te overleggen, maar hij moest ook even wat kwijt. Bij zijn vertrek gaf hij Jan net als de vorige keer als terloops een instructie.

"As doe ien t vervolg kloar bis mit missen, den kins kaar maor beter boeten loaten stoan, doar is ja roemte genog. As hom binnen stoan lets, den kinnen der zomoar ongelukken gebeuren. En veurkomen is beter dan genezen!"

"Joa, doar hemmen joe geliek aan boer. k Zel der ien t vervolg om denken. Je monnen der nait aan denken dat der ain ien kaar terecht komt!"

Mulder keek hem onderzoekend aan, maar Jan was de onschuld zelf en hield zijn gezicht keurig in de plooi.

Zo werd de waarheid binnen de omheining van de eigen groep, de eigen leefwereld gehouden. Elke groep behield zijn eigen eer en zo was alles stilzwijgend in der minne geregeld. Ook hier bleek de waarde van het spreekwoord dat spreken zilver is, maar zwijgen goud.

19 Kiespijn

Roelf Beukema was knecht bij slager Schaap. Elke morgen moest hij vroeg aanwezig zijn om vlees te houwen en de bestellingen klaar te maken die later op de dag werden rondgebracht bij de klanten. De slager was een vakman en had een goede naam bij zijn klanten, zij het wel dat hij niet erg goedkoop was.

Op een morgen kwam Roelf binnen en ontmoette een slager die de pest in had en dat was hij niet gewend. Op de vraag van Roelf of er iets niet goed was kreeg hij als antwoord dat zijn vrouw 's nachts kiespijn had en dat hij daarom slecht had geslapen. Bij de koffie ontlaadde hij zich over het ongemak waarmee hij 's nachts te maken had gehad.

“Dei klainzerige vrouwen ook! In ploats van koezen op mekoer te zetten jammeren ze aan ain stuk deur. En den hollen ze joe ook nog oet sloap! Loat mei nait lachen, k zol mie schoamen om zo tekeer te goan!”

“Nou”, zei zijn vrouw, “hes zeker zulf nog nooit koesprien had he? Wie zellen es zain hou ofs doe tekeer gais as es n keer goud koesprien hes!”

“Doe denks toch nait dat ik mie den zo aanstel? Je mouten kop der veur hollen en nait zo met jezulf bezig wezen. Gewoon deurgoan, das t allerbeste!”

Zijn vrouw wist dat ze nu maar moest zwijgen. Haar man deed wel heel stoer, maar in zijn hart was hij niet zo ongevoelig. Haar tijd zou nog wel eens komen! En die tijd kwam inderdaad toen haar man ruim een jaar later begon te klagen over een pijnlijk hoofd en later over een dito nek.

“k Mot moar es vroug op bèr wicht, den ken t meschain wat oetzwaiten.”

“Joa, dat liekt mie goud tou. k Zel die n glas congac mit broen sukker kloarmoaken.”

De volgend dag was de pijn niet weg en met hangen en wurgen ging de slager op pad. Aan het einde van de middag kwam hij weer thuis en klaagde zijn nood bij zijn vrouw.

“t Is nait om oet te hollen! t Scheurt mie deur de kop, en k ken tanden en koezen nait op mekoar hollen, zo zeer dut!”

“O,” zei zijn vrouw “moar nou is t dudelk: doe hes koesprien. Gelukkeg!”

“Gelukkeg? Mens k wait nait woar k t zuiken mot! Help mie laiver, want aan proatjes heb ik niks!”

“Nee, dat is ook zo, moar nou vuils zulf ains wat koesprien is! Kennen wie straks mooi mit mekoar proaten!”

De slager snapte wat zijn vrouw bedoelde en hij lachte als een boer die kiespijn heeft. Schaap was een poosje uitgeteld, het eten liet hij maar staan want kauwen ging niet. Zijn knecht nam het even over in de slagerij.

De kiespijn werd bestreden met een neutje en rust. Toen een paar dagen later de pijn weer even geheimzinnig was vertrokken als dat hij was gekomen, had hij zijn lesje geleerd. Voortaan sprak hij met respect over kiespijn. En zijn vrouw snapte het spreekwoord dat wie het laatst lacht, het best lacht.

20 De boeienkoning

Dirk de Boer had op 1 mei zijn dienst bij boer Rietema beëindigd en had nog geen nieuw werk bij een boer gevonden. Nu was hij daar niet rouwig om, want inwendig had hij een hekel aan het boerenwerk. Wat hij wel wilde was hem echter ook niet duidelijk. Dat was ook geen wonder want hij was nog maar net zestien geworden.

Zijn moeder beviel het helemaal niet dat Dirk niet wist wat hij wilde gaan doen en was blij dat ze iets had gevonden om hem wat afleiding te bezorgen. Ze had een boodschap bedacht voor haar broer die achter Kollum woonde op een boerderijtje, voor Dirk zou het een mooi ritje zijn op de fiets.

“Derk, k heb wat veur die. Wils wel wat noar oom Kees ien Kollum brengen? k Heb hier nog wat liggen dat hai aigenliek hemmen mot en t is nou mooi weer. Op fiets is t nait zo ver dòcht ik.”

Dat leek Dirk wel wat! Hij ging meteen naar zijn vriend Jan Pruim en vroeg of hij mee wilde. Die was er direct voor te porren en zo vertrokken ze de volgende morgen al op tijd. Als bagage hadden ze een trommeltje met brood meegenomen, zodat ze onderweg wat hadden te bikken.

Onderweg was er genoeg te beleven. Men was op het land bezig en de vogels nestelden, wat uitnodigde om hun nesten te ontdekken. Ze vonden een eendennest met dertien eieren, maar het was niet zo handig ze mee te nemen, het breukrisico was te groot!

Na een paar uur fietsen kwamen ze bij oom Kees en deden hun boodschap. Ze dronken koffie met Friese koek, maar wilden niet blijven eten, de vrijheid lokte. Op de terugweg verorberden ze aan de kant van de weg hun brood en genoten ze van de zon. Er kwam wel een manco aan de voorbereidingen aan het licht: ze hadden namelijk geen drinken meegenomen!

“Loaten wie moar even kieken bie dat boerderijtje” zei Dirk “doar zellen ze wel wat te drinken hemmen!”

Op het erf was niemand te zien, ook geen hofhond. Daarom keken ze rustig om zich heen en ontdekten een put, waarop een putemmer stond. Ze lieten de emmer in de put vallen en kregen zo de beschikking over heerlijk fris water, waar ze hun dorst mee lesten. Dirk kreeg bij het zien van de lange ketting een idee.

“Wais wat of wie wel doun kennen Jaan? Bien mie moar vaast mit dizze ket, den zel ik pebaaiern oet miezulf lös te komen. As dit sloagt den kin ik mien geld meschain wel goan verdainen as n boeienkeunink!”

Het leek Jan maar niks, want stel je voor dat het mislukte. De ketting aanleggen zou nog wel gaan, maar weer loskomen was een andere zaak. Maar nadat ze alles nog eens hadden verkend, en toen er in velden en wegen niemand was te bekennen, bracht Jan de ketting aan op Dirk zijn lichaam.

“k Zel mie wat opbloazen, dat dut zo’n boeinkeunink ook zeggen ze.”

Nadat de ketting door Jan was omgelegd begon Dirk voor het hooggeëerd publiek met de ontsnapping uit de boeien. Dat ging eerst vrij gemakkelijk, maar toen het wat moeilijker werd, begon hij toch wel wat zenuwachtig en gehaast te worden. Ze waren op het erf van een boerderij en de Friese boeren waren niet gemakkelijk, daar stonden ze om bekend. Een confrontatie tussen een Friese boer en twee Groninger jongens zou een explosieve toestand geven. Door zijn haast ging de ketting steeds strakker zitten en steeg de spanning. Jan keek regelmatig om zich heen of er geen onraad was.

Terwijl Dirk vergeefs worstelde om zich los te maken, zag Jan in de verte iemand aankomen uit het land, waarschijnlijk de boer zelf. Hij beseftte dat het menens werd en hielp Dirk los te komen. Intussen kwam de boer steeds dichterbij en begon hij steeds harder te roepen, want een onbekende op het erf van een boer roept agressie op.

In het Fries ging hij als een bezetene te keer en kreten als ‘versuupen’ bereikten de beide jongens. Gelukkig had de boer geen hond bij zich, anders had het er lelijk voor hen uitgezien. De verwensingen werden harder en duidelijker en het gevaar van een harde confrontatie groeide met de minuut.

“Help mie den toch Jaan. Zigs toch wel dat k ien groot gevaar ben!”

Dat drong tot Jan door, maar hij beseftte dat paniek de boel alleen maar erger maakte. Geconcentreerd deden ze samen wat ze moesten doen. Toen de boer nog maar enkele tientallen meters van de plaats van het onheil was verwijderd, schoot de laatste knoop uit de ketting en was Dirk weer een vrij man.

Ze spurten naar de fietsen met de boer achter zich aan, sprongen op hun stalen ros en gingen er als een haas vandoor. De boer stond al tierend hen na te roepen en smeedt uit frustratie de puttemmer achter hen aan.

Onderweg haalden ze een hartversterking bij een café, want ze moesten toch echt wel even bijkomen. Hoewel de een dat tegenover de ander niet wilde toegeven, had de spanning hen wel te pakken gehad! Eenmaal thuis werd er voorlopig niet over het voorval gesproken, maar langzamerhand kwam het verhaal toch los.

Een boeienkoning is er niet uit Dirk gegroeid. Dat vrijheid heel wat waard is had hij door de geboeide strijd in Friesland goed begrepen. Hij koos dan ook een vak waarin hij zich vrij kon bewegen en volgde een opleiding tot timmerman.

21 Een schaap met witte voetjes

Slager Schaap was een man die verstand had van een goed stuk vlees, maar ook van een grapje. Met zijn grappen en kwinkslagen vermaakte hij bij zijn tocht langs de huizen zijn klanten als er de gelegenheid voor was. Doordat hij een goede kwaliteit vlees ventte kon men wel het een en ander van hem verdragen. Dat er grenzen zijn aan grapjes heeft hij ook een keer ondervonden.

Op een dag in januari wilde het niet met de verkoop. Gelukkig had hij een vrouw die hem opving als het niet zo goed ging langs de weg. Ze monterde hem dan weer op en sprak hem moed in. Toen hij op die bewuste dag aan het einde van de ochtend thuiskwam trok hij zijn veiligheidsklep open.

“t Wol niks vanmòrn Oafke, k bin der mismoudeg van. Geef mie moar n neutje wicht, den roak k de vieze smoak ien bek messchain weer kwiet!”

“Wat nou jong? Wais toch wel dat t nait altied veur de wiend gait? Mòrn gait t weer beter mos moar rekenen.”

Na de middag ging hij weer op stap. Een van de klanten waar hij naar toe ging was Goris de manufacturer. Het daar aanwezige personeel daar kende hem, onderling werden elke keer dat ze elkaar zagen over en weer de nodige opmerkingen en grapjes gemaakt. Zo had het personeel enige tijd geleden lege garenklossen en een hoeveelheid lint in zijn korf gestopt.

Dat had hij onderweg wel gemerkt, maar hij had natuurlijk geen blijk gegeven dat hij wist wie het had uitgespookt. Hij was nu in de stemming om de rekening te vereffenen.

Om vlees te kunnen verkopen aan de vrouw des huizes moest hij in het achterhuis zijn. Daar stonden de klompen van het personeel en die waren het voorwerp van zijn belangstelling. In de tijd dat hij even alleen was deed hij in elk van de klompen een stukje spekwort. Hij zorgde ervoor dat ze helemaal in de neus zaten.

De effecten waren later zoals hij verwachtte: toen de vrouwen hun klompen aandedden, kregen ze de schrik van hun leven omdat ze dachten dat er een muis in hun klomp zat. Ze besloten in overleg niets te laten blijken aan Schaap. Ze spraken af dat ze hem later wel weer eens te pakken zouden nemen. Een van hen had wel een idee, dat door de groep werd aanvaard en op een geschikte tijd zou worden toegepast.

De gelegenheid deed zich enkele maanden later voor, ten tijde van de schoonmaak. Men had iets bedacht waardoor Schaap bij zijn vrouw zou moeten opbiechten welke grap hij had uitgehaald en waarmee men hem had terugbetaald. Ze hadden uitgezocht dat hij bij hen vandaan altijd regelrecht naar huis ging en hadden hun plannen daarop afgestemd.

De slager liep altijd op klompen en deed die bij de deur uit voordat hij naar binnen ging, zeker als hij merkte dat hij bij een schone huishouding kwam. Zo ook bij de manufacturier. Een van de knechten zag zijn kans schoon en deed een wit poeder in de klompen. Het was gemalen krijt, een poeder dat zijn uitwerking in huize Schaap niet zou missen, zo was de nobele gedachte. Toen Schaap weer verdween, keek de hele meute hem na en ze verkneuterden zich al bij de gedachte wat het effect zou zijn in huize Schaap.

Wie schetst echter hun verbazing toen ze zagen dat hij de andere kant op ging. Ze vroegen zich af wie onbedoeld slachtoffer zou worden van hun grap, maar tijd om nog iets te ondernemen was er niet meer. Als je een steen weggooit kun je hem niet meer terughalen, je moet maar afwachten waar hij belandt.

Schaap ging inderdaad niet rechtstreeks naar huis, maar ging even langs bij Spoelstra. Dat was een echtpaar dat de kinderen de deur uit had. Ze hadden het niet breed en omdat Schaap een goede verkoop had gehad wilde hij Stien Spoelstra een koopje aanbieden. Stien stond bekend als een propere huisvrouw, haar huis was een toonbeeld van netheid.

Ze zat in de achterkamer te naaien. Ze zag Schaap wel aankomen en zei op de roep "Völk!", dat hij maar verder moest komen. Schaap deed zijn klompen uit en liep door het achterhuis naar de kamer en begroette Stien met zijn bekende jovialiteit en wilde beginnen met zijn verkooppraatje. Daar kwam hij niet aan toe want Stien viel onverwachts fel tegen hem uit.

"Der oet zwienhond, mos es kieken wat as kloarmoakt hes! Dou dat moar bie dien vrouw ien hoes, moar nait hier! Der oet zeg ik die!!! En k wil die der nooit meer ien hemmen!"

Verbouwereerd keek Schaap naar de grond, de plek waar Stien haar ogen op had gericht. Hij zag witte voetstappen op het schone kleed vanaf de deur naar waar hij stond. Hij begreep direct waar de oorzaak zat, maar kon dat moeilijk zeggen. Hij kwam niet verder dan een onnozele opmerking.

"k Snap der niks van Stien, k snap hier niks van. Hou ken dat nou toch?"

Maar Stien wilde hem niet meer aanhoren, ze had een visioen van veel werk en van een bedorven kleed. Razend schreeuwde ze de slager de deur uit. Ze zag dat ook in het achterhuis witte voetstappen te zien waren en dat maakte het alleen maar erger! Met de staart tussen de benen droop Schaap af.

Thuisgekomen moest Schaap om verschillende redenen zijn verhaal kwijt. Hij vertelde wat hem was overkomen en dat het een grap was die onbedoeld verkeerd was uitgepakt. Het was duidelijk dat een dergelijke gebeurtenis weldra in het dorp zou rondzingen. Zijn vrouw

adviseerde hem enkele weken te wachten zodat iedereen op de hoogte zou zijn van het gebeuren. Daarna kon hij volgens haar naar Stien gaan met een mooi stuk vlees, een soort smartengeld. Dat heeft hij ook gedaan en uiteindelijk is het weer goed gekomen tussen Schaap en Stien Spoelstra.

De jeugd van het dorp smulde van het verhaal en ze keken met een zekere verwachting naar de slager. Zou hij nog eens wraak nemen op degenen die hem het krijt in de klompen hadden gedaan? Nee, dat deed Schaap niet. Hij had zijn lesje geleerd en gedroeg zich in het vervolg zo onopvallend mogelijk.

De opgeschoten jeugd had echter nog wat voor hem in petto. Er was iemand onder hen die een lumineus idee had. Hij trommelde zijn leeftijdgenoten op en samen gingen ze op een avond naar het huis van de slager, waar ze gezamenlijk het volgende overbekende lied zongen.

*Slaap kindje slaap
daar buiten loopt een schaap.
Een schaap met witte voetjes
dat drinkt zijn melk zo zoetjes.
Slaap kindje slaap
daar buiten loopt een schaap.*

Ze hoefden het lied niet helemaal uit te zingen, want de deur vloog open en een brullende Schaap kwam naar buiten.

“Blief stoan, den moak ik gehak van joe allemoal!”

Zolang heeft de jeugd niet gewacht. Ze hadden hun zin gekregen en wisten vanuit de dorpsadat dat ze nu niet verder moesten gaan. Met het gezang werd het hoofdstuk van de witte voetjes afgesloten en opgenomen in de anekdotes van het dorp.

22 Van de wal in de sloot

Jakob Faber had verkering met Aafke Sloot uit Ulrum en ze waren al zo lang samen dat ze in feite verloofd waren. Met andere woorden iedereen ging er vanuit dat ze over niet al te lange tijd een stel zouden worden. Ze kenden elkaar al een hele tijd, maar niet zo goed dat alles voorspelbaar was.

Op een dinsdag was Aafke lopende naar het dorp gekomen omdat er een verjaardag moest worden gevierd bij Jakob thuis. Jakob zou haar weer op de fiets naar huis brengen. Dat was omstreeks 1910 nog niet zo eenvoudig, want er stonden geen lantaarnpalen langs de weg en de fiets had alleen een carbidlantaarn. De wegen waren vol kuilen en bovendien was er geen pakjesdrager op de fiets gemonteerd, zodat Aafke op de stang moest zitten.

“Das nait zo slim,” zei Jakob, “want den kinnen wie onderweg oaf en tou even snoetjeknovveln.”

“Och jong, hòl doe dien aandacht moar mooi bie t sturen, want aaners gebeuren der ook nog ongelukken onnerweg!” reageerde Aafke wat lacherig, want het leek haar natuurlijk wel wat zo beiden op de fiets.

Nadat Jakob de lantaarn op de fiets had gemonteerd en aangestoken, konden ze, uitgezwaaid door de familie, vertrekken. Nu was het wel gezellig zo beiden op de fiets, maar

op een stang zitten hield je niet zo vreselijk lang vol, ondanks het feit dat Aafke wel goed vlezig was.

Hoewel de maan achter de wolken schuilging, konden ze toch genoeg zien, van elkaar en van de weg. Onderweg gingen ze, zoals was te voorzien, een keer stoppen en Jakob kreeg natuurlijk zijn zin op het punt van t 'snoetjeknovveln'! Maar de tijd ging verder en dus moesten ze weer opstappen.

Het viel Jakob niet mee het been over het zadel te tillen en tegelijk de fiets in bedwang te houden, want het gewicht van Aafke trok de zaak uit balans. Of het nu kwam doordat Aafke een verkeerde beweging maakte of dat Jakob de controle verloor was niet duidelijk, maar het ging mis. Jakob moest de fiets loslaten en hij viel op de grond. Aafke ging als de stuurman met fiets en al regelrecht de sloot in, waarbij ze gilte als een mager speenvarken.

"Aofke, waar bis wicht?" schreeuwde Jakob door de nacht.

Het antwoord kwam direct in niet mis te verstane woorden.

"Wat bis doe nou veur n menner? k Lig hier ien sloot en doe staais doar moar te stoan! Ezel das bis!"

Hij zag zijn Aafke in de sloot liggen met de rug tegen de overkant, haar hoed in de ene en de lantaarn in de andere hand. En omdat de rokken omhoog waren gegleden zag Jakob bij het licht van de lantaarn ook een paar mooie dijen en die had hij nog nooit gezien! Alleen die aanblik al was voor hem voldoende om te spreken over een geslaagd ritje! Maar zover was Aafke nog niet.

"Stomkop, hes lanteern nait vast genog op fiets zet, doarom ging t mis! Misbaksels van n vent! Kons wel n Batavier wezen, dij gooiden kiener immers ien t woater en wel nait zwemmen kon, haar pech had!"

"Moar sloot is ja dreug wicht en t waas ja n ongeluk Aofke! Dat wais toch ook well?"

"Bis zulf n ongeluk vent! Kins nait ins n wicht fersounlek noar hoes brengen! Help mie der moar oet, den ken k zulf weg noar hoes wel vienen, stommerik."

Jakob snapte wel dat hij maar beter kon zwijgen, want Aafke moest eerst stoom afblazen. Zwijgzaam liepen ze het laatste stuk naar Aafke haar ouderlijk huis, en heel bescheiden was de afscheidskus die ze uitwisselden.

Nu overwint de liefde alle dingen. Ook een val in de sloot was voor de liefde niet onoverbrugbaar. Daarom ging Jakob op zaterdagavond gewoon weer naar zijn Aafke. Hij werd door Aafke en haar huisgenoten ontvangen met een bacosleutel in de kand.

"Jakob, mos dien lanteern goud vastdraaien jong, want ze kinnen hom r zomoar aofpakken! Aoafke het der ervoaring mit!"

"Lanteern heb ik aal vastzet" zei Jakob tegen Aafke. "Moar laiver heb ik dat lanteern weg is dan das doe weg bis, want den ben k zulf n fiets zunder lanteern!"

"t Vuil mie tegen das mie nait achternoa sprongen bis ien sloot." zei Aafke, 'Loaten wie moar aofspreken dat ik die ien t vervolg oet put zel hoalen as doe der ien zits en das doe mie zels helpen as ik der ien zit!"

"Dat liekt mie n goud idee wicht! Den is t toch nog aargens goud veur west dat wie dit mitmoakt hemmen!"

Het stel enige maanden later getrouwd en u zult begrijpen dat ze een gelukkig huwelijk hadden. Als je zulke afspraken maakt dan komt het immers wel goed!

23 Als de worst ligt in de pan

Henk Tammes had de pest in. Het was oorlog tussen de Duitsers en de rest van Europa. Daardoor was er weinig werk en het eten was bovendien ook niet wat je er normaal van kon verwachten. Zijn vader had gezegd dat hij aan werk moest zien te komen, maar Henk wilde alles wel doen behalve bij een boer werken! Hij was nog jong en het avontuur lokte hem meer dan een eentonig bestaan als landarbeider.

Op een morgen liep hij na de koffie het dorp uit en ontmoette Wriester van Dijken, een even avontuurlijk aangelegde knaap als hijzelf. Ze gingen niet naar het dorp maar trokken, al pratend over de toekomst, het veld in langs een paar boerderijen. Op die van Rietema werkte Jansje, een nichtje van Henk. Ze roken dat er eten opstond, heerlijke geuren bereikten hun neus. Henk had een enorme honger en was bijna niet meer te houden.

“ k Goa even kieken Wriester. k Heb vanmörgen nait veul had en meschain is r wat te hoalen, je waiten moar nooit hou n kou n hoas vangt!”

“Kiek moar oet dat boer die nait zigt, want den is t nait best! Hai brekt die de botten!”

“Nou, as boer mie zigt den zeg ik dat k Jansje even hemmen mòt. k Mòt gewoon even thoesbrengen wat r zo lekker rokt!”

En meteen was hij verdwenen tussen de struiken op het erf. Langzaam sloop hij op de stookhut af, waar hij de bron van de geuren verwachtte. Hij zag niemand en deed verwachtingsvol de deur open. Het was raak, hij had de bron ontdekt! Op het fornuis stond een pan met eten te koken, maar daarnaast in een braadpan lag een heerlijke, grote worst te sudderen! Een kanjer, nog nooit had hij een worst gezien met een dergelijke omvang, het water liep hem in de mond. Hij aarzelde geen moment, pakte zijn zakdoek, pakte daarmee de worst uit de pan, keek of de kust veilig was en rende naar de struiken waar hij met een opgetogen gezicht bij Wriester aankwam.

Een eindje verderop aten ze in de walkant de worst helemaal op, waarbij Henk door zijn grote trek meer vrat dan at! Toen ze de worst hadden verslonden maakten ze dat ze wegkwamen, want ze voelden wel dat hun daad heel wat commotie teweeg zou brengen. Via een omweg bereikten ze het dorp waarbij ze de mensen die ze tegenkwamen nadrukkelijk groetten om zo later een alibi te hebben. Thuis aten ze niet zoveel als anders, maar dat viel niemand op. Op de boerderij was intussen het een ander gebeurd, maar het duurde een hele tijd voordat ze daar achter kwamen.

Henk zijn moeder werd ziek en omdat hij geen werk had moest hij thuis meehelpen met allerlei karweitjes. Zijn nichtje Jansje kwam op een dag langs om eens te informeren hoe het met haar tante ging. Ze begroette Henk enthousiast en zei dat ze het fijn vond dat Henk zijn moeder hielp. Het gesprek kwam op de prijs van vlees en worst en toen kwam Jansje met het verhaal van de verdwenen worst....!!

“Je magen joen worst wel goud ien de goaten hòllen heur, want lest is der bie ons op boerderij wat roars gebeurd! Wie zollen stampot mous eten en boer haar n grote wòrst oet de slacht hoalt en aan mie geven. Hai is hail zuneg op slacht en bewoart t achter slot en grendel! Dizze wòrst waas wel n pond zwoar en k haar hom ien broadpaan ien stookhut op t vuur zet. Boer kreeg der aal zin ien as e der noar keek, zee r!

Toun k loater even wol kieken hou ter veurston mit kromom, bleek r nait meer ien paan te liggen! Hou waas dat meugelk vroug k mie òf, en vroag ik mie vandoag de dag nog òf! Boer het ook nog keken en waas noatuurlek ien alle stoaten. Hai dòcht zulfs dat k der zulf mit schuldig aan waas, dat k hom meschian wel weggeven haar! Moar wel zòl k der nou n plezair mit doun? En je stellen je boan toch nait op tocht veur n worst?

Henk en zijn moeder luisterden ademloos naar dat bijzondere verhaal.

“Hai toch wicht! Hou kon dat nou gebeuren!?”

“Joa, dat is t nou net! Wie waren goud van streek, dat kin je begriepen! Moar k heb toch n aner exemploar van boer kregen. Dij waas wel nait zo groot as de veurige, moar ook best n grote! k Ben wel vaaiër keer wezen kieken of e nog ien paan laag en k heb deur haitied open loaten stoen. t Zel wel altied n roadsel blieden wat der mit worst gebeurd is!”

“ t Is vremd” zei Henk zijn moeder, “want n worst het gain pootjes, dus mòt der wel wat biezuunders gebeurd wezen!”

Henk wist niet waar hij moest kijken toen Jansje haar verhaal deed. “Der gebeuren roare dingen ien dizze wereld en ien dizze tied”, wist hij met een stalen gezicht wijsgerig uit te brengen. Toch wekte hij geen achterdocht bij Jansje.

Nadat ze weg was gegaan ging hij zo snel mogelijk naar zijn vriend Wriester. Samen hadden ze dikke pret toen ze zich voor ogen stelden hoe de reacties bij Jansje en de boer waren geweest. Ze besloten te zwijgen totdat er misschien in de toekomst eens aan tijd zou komen dat ze het verhaal kwijt konden zonder dat het voor hen gevolgen had.

Die tijd kwam na enkele jaren toen Jansje ging trouwen. De boer was intussen gaan rentenieren en de kust leek veilig voor het openbaar maken van de feiten. Op de bruiloft kwamen ze in de loop van de avond binnen met een pakket, die ze met enkele welgekozen woorden aan Jansje aanboden. Jansje maakte het pak open en daar bleek een worst van wel drie pond in te zitten met het volgende gedichtje.

Nam de benen
           en ging henen.
 Lag op mijn rug
           en ben nu terug.
 Een hele toer,
           een sneue boer.
 Een lege pan,
           neem mij nu an!
 Uw toegenegen
 Worst

Het moest even tot Jansje doordringen, maar toen barstte ze los.

“Den binnen joe dij opvreter west, dij wòrst bie Rietemoa oet paan hoald hemmen!”

Hoewel ze ook na zoveel jaren de neiging had om boos te worden, zag ze toch de humor van het gebeuren wel in. De jongens moesten uiteraard vertellen hoe het toen allemaal was gegaan en dat deden ze graag bij monde van Henk. Hij was een rasverteller en zijn bijdrage an de avond werd onvergetelijk!

Henk is enkele jaren later geëmigreerd naar Amerika en het ging hem daar, dank zij zijn nuchtere kijk op de dingen, heel goed. Na verloop van ruim dertig jaar kwam hij over en bezocht ook zijn familie in Houwerzijl. Hij was de worst nog niet vergeten en anders was Jansje er wel om hem daar even aan te herinneren. Het tijdsverschil van dertig jaar was vergeten toen hij bij haar op bezoek ging. Ze haalden met veel plezier het hele verhaal weer op en kwamen tot de conclusie dat de tijden wel veranderd waren.

Henk sloot de herinneringen af met een passend geschenk.

“ k Heb n dikke wòrst en n rollade veur die mitnomen wicht. As wòrst ien paan dus, mos nog moar es denken an dien neef oet Amerikoa, dij vrouger dien boer verlòste van n dikke worst!

En mos moar zo denken
 Beter n worst ien de man
 dan bie n boer ien de pan!"

24 Geldbelegging

De boeren Feitsma en Mulder woonden niet zover bij elkaar vandaan, hun land grensde gedeeltelijk aan elkaar. Ze waren vrienden, maar waren elk op hun eigen manier boer. Wat ze het meest gemeenschappelijk hadden was dat ze paardenkenners waren. Ze hielden van de beesten en hadden alle belang bij goede paarden omdat het op de boerderij onmisbare krachten waren.

Ze hadden op een bepaald moment beiden een paard naar de slacht gebracht, en moesten hun onmisbare werkkrachten dus weer aanvullen. Dus spraken ze af naar de paardenmarkt in Roden te gaan om nieuwe paarden te kopen.

Op de afgesproken dag kwam Feitsma met zijn sjees, ingespannen met zijn mooie schimmel, voorrijden bij Mulder. Met een mooie draf ging het richting Roden. Beiden hadden een goed gevulde beurs bij zich, want alles moest contant worden afgerekend. Nu was het de gewoonte onderweg even te rusten, wat goed was voor het paard maar ook goed voor de contacten met andere bezoekers. Het was een soort marktverkenning, maar ook onderdeel van een eeuwenlange traditie.

Bij het café, een soort van wegrestaurant, zetten ze het paard aan de muur vast en voorzagen hem van water en brood. In het café was het een drukte van belang. De paardenmarkt was erg in trek en veel boeren en handelaren waren onderweg. Er waren boeren die al een stevige borrel voor zich hadden staan. Mulder was op het punt van drank van de strenge leer en hield niet van een borrel voorafgaande aan de markt. Op de markt moest je nuchter zijn!

Ze kwamen te zitten aan een tafel waar al twee boeren zaten die kennelijk al stevig aan de borrel waren, zoals aan hun praat te merken was. Mulder ergerde zich aan hun praat. Toen een van hen dan ook een gesprek begon, zag hij zijn kans schoon om ze een lesje te leren.

"Ook noar Roden veur n peerd? Of hemmen joe gain peerden?"

"Joa, k heb ook peerden en dij bennen goud dresseerd!"

"O! Zo! En hou waiten joe dat den?"

"Nou, k haar ais n peerd kocht dij nog leren mos te luusteren. k Haar hom veur wipkoar en mos mit hom naor t laand. Bie n bocht wøl hij anner kaant op, moar k hiel laaidsels strak vaast. Hai wol nait schikken en doarom kwam hai ien sloot terecht, mit wipkoar en aal! Toun t spul weer oet sloot waas, haar er gain nukken meer as e bie mie ien tuug zat!"

k Hoop dat joe ook es mit joen boudel ien sloot terecht komen. Want as joe zo deur goan den wordt dit n dure dag veur joe. Mit draank ien joen pokkel mèt je nait noar n markt goan!

Kom Kees, wie goan wieder, wie willen fris noar markt!"

De beide mannen bleven verbaasd achter bij de tafel en hoofdschuddend zagen ze beide boeren met hun sjees vertrekken.

Onderweg werd er niet meer gepraat over wat er was voorgevallen. Elk wist wat hij aan de ander had en dat men dat moest respecteren, anders zou er alleen maar ergernis komen. Zonder oponthoud bereikten ze Roden waar ieder apart de markt op ging. Ze hadden een tijdstip en plaats bepaald waarop ze elkaar weer zouden ontmoeten.

Gaande de dag bereikte Feitsma al vrij gauw een akkoord met een handelaar over een mooi paard. Het was wel wat duur, maar het leek een sterk paard en 'goedkoop is duurkoop' had hij geleerd. Wat de koop bespoedigde was dat hij de handelaar kende van vorige transacties en daarom vertrouwde hij hem.

Omdat hij klaar was zocht hij Mulder op die ergens op de drukke markt nog in onderhandeling was over een paard.

"k Ben kloar Kees. Wat mie betreft kinnen wie op tied noar hoes goan."

"Mòs nog even geduld hemmen. k Heb der al twei kocht, moar mit t daarde peerd ben k nog wel even bezig."

Verbaasd keek Mulder hem aan, maar hij zag wel dat het hem ernst was. Daarom ging hij nog maar eens over de markt en maakte hier en daar een praatje met bekenden.

Ondertussen namen de onderhandelingen van Mulder nogal wat tijd in beslag. Onder het toeziend oog van de omstanders werd het ingewikkelde systeem van loven en bieden afgewerkt. Uiteindelijk was de handelaar wel waar Mulder hem wil hebben, maar hij gaf hem geen geluk. Daarom draaide Mulder zich demonstratief om en liep weg, waarop de handelaar een klant zag ontsnappen, en om hem te paaien liep hij hem daarom achterna.

"Hes ja gain verstand van peerden man, moar k geef die geluk!"

Hij stak zijn hand uit, maar Mulder had vaker onderhandeld en stond bekend als een taaie! De handelaar wist dat kennelijk niet. Mulder gaf hem geen geluk, maar maakte gebruik van de situatie en zei "k Heb den wel gain verstand van peerden, moar wel van priezen en nou is der n nei bod van mie: vief gulden leger!"

De koopman raasde en tierde en haalde zijn arme kinderen en de slechte handel erbij om Mulder van gedachten te doen veranderen. Maar niets hielp en tot groot genoegen van het publiek kreeg Kees uiteindelijk toch geluk. Ze verdwenen naar het dichtstbijzijnde café om de transactie contant af te rekenen.

Even later vertrokken Feitsma en Mulder. Achter de sjees liepen vier paarden mee, aangebonden aan de achterkant met een leidsel. Onderweg kregen ze het uiteraard over hun paarden die ze hadden gekocht. Feitsma wilde wel eens weten waarom Kees drie magere paarden had gekocht tegenover hij één sterk paard.

"Hou hes dat toch had Kees? Vaaier peerden, is dat nait wat veul?"

"Nou nee, dat vien ik nait. Kiek doe hes àin peerd kocht. Dei is slim staark en kin dus hail wat doun, moar as e doodgait hes doe gain peerd meer. As der van mie n peerd doodgait, den heb k nog twei over. Mien voader het mie leert dat k t geld nait op àin baank zetten mos! Dat oetgangspunt heb k vandoag toupast! Nou doe moar weer!"

Feitsma had geen weerwoord en dat gebeurde niet zo vaak. Hij had wat om over na te denken, want hij begreep dat Mulder, hoewel hij het niet helemaal met hem eens was, toch wel slim was!

Eenmaal weer op hun eigen erf ging elk weer op zijn eigen manier boer wezen. Zoals te doen gebruikelijk 'Boas op aigen aarf!' Ze hadden geleerd dat elk in zijn waarde laten de beste manier was om de vrede te bewaren.

25 Dorpsgenoten

Bulthuis had een goedlopend café op het dorp. Er werden weliswaar niet veel feesten gehouden, maar op de zaterdag kwam de jeugd en de mannen die wel eens uit de sleur wilden, op bezoek. Het waren de stamgasten die kwamen voor een glaasje en een praatje. Ook de vergaderingen van diverse verenigingen uit het dorp werden in het café gehouden.

Bulthuis was een meelevend mens en er waren dorpsgenoten die door hem waren geholpen als het bleek dat ze financiële problemen hadden en ze een beroep op hem deden.

Bij het café was een doorrit, waar de koetsen en de wagens die het dorp aandeden op weg naar elders, naar binnen konden rijden. Het paard kreeg daar brood of haver en een emmer water, en de mensen gingen even naar binnen. Al met al was er een rustige klandizie met weinig problemen. Vijanden had hij bij zijn weten niet.

Een hobby van hem was het houden van konijnen. Hij had daar een naam mee opgebouwd en met de kerstdagen zat er bij hem thuis steevast een mals konijn in de pot. Ook nu leek dat weer te gaan gebeuren want hij had met zorg een fors wit konijn gemest! Het beloofde weer als vanouds te worden. Zoon Klaas zou er voor zorgen dat het beest tot aan de kerstdagen in niets tekort zou komen.

Op de zondag voor de Kerst stond Bulthuis te kijken hoe de mensen naar de kerk gingen. Hij verwonderde zich over hun gedrag, want bij het passeren van zijn huis begonnen ze te lachen. Wat had dat te betekenen? Toen hij ging kijken wat er buiten te zien was, werd het hem duidelijk: aan de deur van de doorrit hing een bebloed vel van een wit konijn!

Controle van het konijnenhok achter het huis wees uit dat het ging om het beest dat met de kerstdagen in de pot van de familie Bulthuis moest zitten! Het hok was leeg en dus zou er zeer waarschijnlijk een dorpsgenoot van genieten! Bulthuis was in alle staten en wilde de politie inschakelen. Maar zijn zoon Klaas bracht hem van dat idee af.

“k Denk dat k wel wait wel t doan het pa en k denk dat joe dat ook wel waiten. Loaten wie moar geduld hemmen, den krieggen wie hom vroug of loat wel te pakken! En bovendien zel t knien hom wel nait zo goud smoaken denk ik, der zit vast n biesmoakje aan! k Hoop dat zien kiener der wel van genieten zellen!”

Uiteindelijk zag Bulthuis in dat een dergelijk gedrag misschien wel het beste was. Ook zijn vrouw die met zorg de woede van haar man in de gaten hield en aan de gevolgen dacht voor het gezin van de vermoedelijke dader, was het daar mee eens. Dus werd het vel begraven en ging men, tot verwondering van de dorpsgenoten, over tot de orde van de dag.

De tijd ging verder en enkele jaren later kwam er onverwacht de gelegenheid de dader te laten boeten voor zijn daad. Het ging via een omweg, een trucje, dat men achter de identiteit van de dader kwam.

Op een dag kwam er namelijk iemand achterom bij Bulthuis en vroeg hem te spreken. Tot hun grote verrassing bleek het Wiersma te zijn, de vermoedelijke dader van de diefstal van het konijn. Hij was niet bepaald een vriend van Bulthuis, maar kennelijk zat hij in nood en wilde hij een beroep doen op de financiën van de kroegbaas. Hij was er kennelijk vanuit gegaan dat men het hele voorval was vergeten, maar dan had hij buiten de waard gerekend!

“Goie oavend Kloas, kin k dien voader even spreken?”

“Joa dat kin wel denk ik” zei Klaas, die de deur voor hem open deed en hem binnenliet in de gelagkamer, “k zel pa even vroagen of hai tied veur joe het.”

In het achterhuis overlegden ze de te volgen strategie. Zijn vader zei tegen Klaas dat hij goed moest letten op de reacties van Wiersma als hij hem antwoord gaf op de vraag die hij zou stellen.

In de gelagkamer gingen ze bij de tafel zitten.

“Wat brengt joe noar ons tou Wiersmoa?”

“Nou dat zel k joe vertellen. Volgende week wordt t hoes van Venemoa verkocht en doar heb ik wel belang bie. t Hoes môt ongeveer achthonderd gulden opbrengen is de verwachting en ik wil n bod down. Nou zit k mit t geld wat omhoog en doarom wol k joe

vroagen of k van joe n hieptaik kriegen kin van vaierhonderd gulden. As joe mie dat lainen kinnen tegen vaaier procent, den kin k t net oetstukken.”

“O, dat hoes van Venemoo mit dij mooie toen der bie! Joa, das krekt wat veur joe man. Kin je mooi n poar zwienen hòllen ien hut en ien toen n poar hokken mit knienen, zòl ook mooi wezen veur joen gezin!”

Bij het woord ‘konijn’ wist Wiersma niet waar en hoe hij moest kijken. Klaas, die hem volgens afspraak observeerde zag de schrikreactie. Even later ging hij weg om zogenaamd weer aan het werk te gaan. Even later kwam hij terug.

“Kin joe mie even helpen pa? t Wil nait zo als ik wil.”
Beiden gingen ze naar de keuken, waar ze het er al gauw over eens waren dat gelet op zijn reactie, Wiersma vrijwel zeker de diefstal van het konijn op zijn geweten had.

Het kostte enig overleg hoe ze dit varkentje moesten wassen, maar nadat ze het eens waren geworden gingen Bulthuis weer terug naar Wiersma, die gespannen zat te wachten.

“Wat joe aigenlik van mie vroagen Wiersmoo is dat ik gain bod dou op de verkoop, begriep ik. k Haar noamelk zulf wel wat belang bie dat hoes! Moar nou k joe zo heur, wil k doar wel van aofzain. Moar dat kost joe den wel zwieggeld vanzulf! k Haar docht van tien gulden...”

Wiersma keek even wat stroef, wat niet verwonderlijk was, want tien gulden was een fors bedrag aan provisie! Maar hij zag wel in dat hij moest kiezen of delen en daarom ging hij na enige aarzeling akkoord. Bulthuis besloot zijn relaas met een gebaar van goede wil.

“En kins van mie vaierhonderd gulden kriegen tegen vaaier procent onder eerste hyptaik Wiersmoo. Mòs notoares moar vroagen of dat goud is.”

Het vervolg was zoals ze zich hadden voorgesteld, zonder veel ophef, zonder dorpsroddel. Het zwijggeld van tien gulden is door Bulthuis ontvangen, waarmee de schade van het konijn met een behoorlijke rente was verrekend. Van de hypotheek heeft Wiersma jarenlang plezier gehad. Hij kreeg het huis, zijn gezin woonde er met plezier en de konijnen in de hokken waren goed voor de kerstmaaltijd!

Bulthuis keek altijd al met gemengde gevoelens naar de mensen en dat was na dit voorval alleen maar intenser geworden. Wat waren zijn dorpsgenoten soms ondoorgrondelijk!

26 Spekkoopman

Albert Huizinga woonde met zijn gezin in een huisje met een mooie lap grond erbij. Daar werd de groente verbouwd die ze nodig hadden voor het gezin van zeven personen, man, vrouw en vijf kinderen.

Hoewel ze zich redelijk konden redden en er op het gebied van het eten volgens zijn vrouw Dien niets ontbrak, miste er toch wel iets volgens Albert. Ze hadden namelijk geen varken en dat hadden veel andere mensen wel! Die hadden ongeveer dezelfde omstandigheden, werkten ook bij de boer en hoe kon het dan toch dat ze naast een paar kippen, zelf een varken hadden? Sommigen hadden zelfs twee op 't hok, waarvan ze er één verkochten, zodat ze extra inkomsten hadden!

Op een dag in oktober kwam zijn zwager op bezoek. Ze bespraken de gang van zaken in het achterliggende seizoen. Zijn zwager vertelde hem dat hij aardig had geboerd met zijn beide varkens.

“Das mooi Joap, dat zòl k ook wel willen, want aigenlieks komen kiener te kòrt. Ze binnen ien grui en monnen wat extraos hemmen. Regelmanateg n extrao stukje vlais of spek zòl goud veur ze wezen.”

“Doe haars t over geld Albert, moar meschain is doar wel n mouw aan te passen. Mos es mit mulder goan proaten, dij het wel voaker mensen hulpen met zukswat!”

Albert dacht daar de volgende dagen eens over na en overlegde het met zijn vrouw. Die kon hij na enige tijd overtuigen en daarom trok hij de stoute schoenen aan en ging naar de molenaar. Het gesprek leverde het door zijn zwager verwachte resultaat op en dus konden er plannen worden gemaakt.

De plannen kregen meer vorm en daarom zei Albert op een dag aan tafel tegen zijn kinderen dat hij een paar varkens op ‘t hok kreeg. De reacties waren heel verschillend. Jaap, de jongste, acht jaar oud, zag perspectief voor een afrekening.

“Das mooi pa, den wòr k staark en kin ik Gerrit wat op pens geven, want dij het mie lest n blauw oog sloagen!” En Klaas, tien jaar oud zei “k Lus gain spek, k zel t nooit goan eten!”

Moeder Dien kalmeerde de jongens en vader zei dat hij en moeder wel zouden bepalen wat ze hier in huis zouden eten! Maar Klaas hield vol dat hij nooit en nimmer spek zou eten! Toen was bij vader de maat vol: hij liep om de tafel heen, greep Klaas bij zijn lurven en gaf hem een ongenadig pak voor de broek, waarna zijn woede was bekoeld. Toen kreeg hij op zijn kop van Dien.

“Joe kònnen wel nait wies wezen mit mekoar! Wie hemmen nog nait ins n zwien op t hok, zulf s nog nait ins n hok woar der ien mòt, en wie zitten mekoar t leven al zuur te moaken! Joe mossen joe schoamen mit mekoar! En denk der om: vertel dit nooit aan n aander, k zòl mie schoamen veur joe!”

Ze schrokken zo van hun moeder, dat iedereen zijn mond hield! Vader schaamde zich dat hij zo tekeer was gegaan en besloot wat meer te vertellen over de plannen. Hij legde uit wat de bedoeling was en hoe hij het zich had ingedacht. De kinderen vroegen hem van alles, maar Klaas zei niks ..... hij luisterde alleen maar.

Enkele weken later stelde Klaas tijdens het eten aan zijn vader een verrassende vraag.

“Wanneer komen zwienen ien t hok pa?”

“Woarom vrag s dat Kloas, doe wils toch gain spek eten? Of bis van gedachten veranderd jong? Moar t zel nog wel even duren, want t is nou nait de tied om zwienen op t hok te nemen. Wie monnen nog n poar moanden wachten.”

“Nou pa dat komt goud oet, want k heb vandoag heurd dat t hoeske van Maier afbroken word. En doar zit meschain wel hòlt ien dat wie bruuken kinnen veur zwieneschuur! En as t zwien den groot is zel k wel van t spek van ons aigen zwien eten heur!”

De mond van zijn vader viel open: was dat zijn Klaas die geen spek wilde eten? Hij was verbaasd over zijn zoon, die niet alleen een andere toon aansloeg, maar ook blijk gaf van inzicht. Die jongen zou het wel redden in het leven, daar school een koopman in!

“Jong, Kloas, wat bin ik blied mit die. Wie monnen n zwienehok timmeren veur vaaiet zwienen en wie kennen wel wat holt bruuken. Wie monnen moar es even oetrekken houveul wie neudig hemmen!”

Na het eten ging vader een bestek maken. Op de boeldag die later werd gehouden kon hij een mooie portie stevig hout krijgen voor niet veel geld! Het hok werd getimmerd en het volgende seizoen hadden ze genoeg voor zichzelf en ook nog wat voor de verkoop.

Door goed te boeren, mede dankzij de zorg die Klaas aan de dag legde voor de varkens, was de lening bij de molenaar na vier jaar afgelost.

Het zal u niet verbazen dat Klaas later boer is geworden en een behoorlijk aantal varkens mestte. Of dat is gebeurd dank zij het spek dat hij heeft gegeten is niet bekend. Hij was een goede boer en leverde altijd een prima stel varkens af. En omdat hij ook een goede koopman was boerde hij in figuurlijke zin ook goed.

27 Een karretje op een zandweg reed

In het dorp woonde koopman Lap die in wijde omgeving zijn spullen verkocht. Met een paard en wagen trok hij er vrijwel dagelijks op uit om zijn waren aan de man te brengen.

Ook had hij een rijtuig dat werd gebruikt voor bijzondere gelegenheden. Het was een fraai exemplaar: de koetsier zat op de bok en de passagiers zaten in een gesloten koets die door een raam gescheiden was van de bok. Als de passagiers wat wilden zeggen tegen de koetsier, konden ze het raam openschuiven. Al met al reed het best comfortabel, want vooral in de winter was het prettig dat je als passagier niet werd blootgesteld aan kou, regen en wind.

In het dorp woonde ook dominee Veringa, de plaatselijke pastor. Hoewel Lap hem als prediker wel mocht, lag dat in het persoonlijke vlak toch anders. Het was zelfs zo dat Lap hem zoveel mogelijk meed. Toch kruisten hun wegen elkaar op een bepaald moment.

Dat gebeurde toen een naburige gemeente vacant werd en dominee Veringa werd benoemd tot consulent en als zodanig moest hij in die gemeente de meest dringende zaken waarnemen. Daarom moest hij in het seizoen elke dinsdagavond daar naar toe, maar hoe kwam hij daar? Het was voor de dominee bijna niet te doen op de fiets en daarom vroeg de kerkenraad bij monde van een ouderling aan Lap of hij bereid was de dominee te brengen.

Daar moest Lap wel even over nadenken, want het kwam elke week weer terug en Veringa wekte geen tedere gevoelens bij hem op. Maar in het dorp waar de dominee heen moest woonde een collega winkelier en daar deed hij geregeld zaken mee. Daarom stemde hij na enige aarzeling toch toe, omdat hij het nuttige met het aangename kon verenigen.

Het hele seizoen, van september tot maart, stond hij dan ook elke dinsdagavond met de koets voor de pastorie en vervoerde de dominee naar zijn bestemming. Onderweg werd er weinig gesproken, geen van beiden had behoefte aan een gesprek! De terugweg duurde wel eens wat langer dan de heenweg. Dat lag voornamelijk aan de vloeistof die Lap kreeg bij zijn collega.

Als hij dan weer op de bok zat kon het zomaar gebeuren dat hij onderweg even van de wereld was. Het was dan het bekende karretje dat op een zandweg reed en van het paard dat zelf de weg wel weet. Het paard merkte dat omdat het leidsel het liet afweten, en dan ging hij vanzelf langzamer lopen, Het was al eens gebeurd dat het spul helemaal stil stond!

Het viel bij de dominee thuis en in huize Lap wel op dat men zo lang deed over de terugweg. Nu wilde de dominee Lap wel sparen, maar uiteindelijk greep hij toch in. Op een avond werd het hem op de terugweg te gortig. Hij rukte het raampje tussen hem en de koetsier open en zei luid "Als je thuis was zou ik zeggen welterusten, maar nu zeg ik: leg de zweep er maar over!"

Met een schok kwam Lap in de werkelijkheid terug. Hij spoorde het paard direct aan tot draf en spoedig bereikten ze het dorp. Voor de pastorie stopte hij en deed de deur van de koets open met de woorden "Wie bennen der domie!" De dominee stapte uit, ze wensten elkaar welterusten en Lap reed naar huis.

Aan het einde van het seizoen wensten Lap en de dominee elkaar het beste. De dominee hoopte dat het niet meer nodig was in het komende seizoen dat hij moest invallen en Lap hoopte het om een andere reden, maar bracht dat niet tot uitdrukking.

Maar helaas voor beiden moest de dominee toch weer in touw en dus werd er weer een beroep gedaan op Lap om de dominee te gaan brengen en halen. Omdat hij geen wettige reden had, kon Lap dat moeilijk weigeren en dus stond hij op de dinsdagavond weer met de koets voor de pastorie. Er was niet veel veranderd sinds het vorige seizoen. Het paard was nog hetzelfde en ook Lap en de dominee waren niet veranderd. Dat had zo zijn consequenties. De irritatie nam toe bij de dominee, omdat hij het zat was steeds weer te worden geconfronteerd met de bekende gang van zaken.

Hij was daar zo zat van dat hij een plan uitbroedde om Lap een lesje te leren. Op een avond eind februari, vlakbij het dorp, zat Lap weer te slapen en ging het paard steeds langzamer lopen. De dominee voerde nu zijn plan uit: hij stapte heel voorzichtig uit, liep langs de koets naar voren en bereikt eerder dan de koets de pastorie. Hij belde aan en zei tegen zijn vrouw dat hij nog even wat moest regelen met de koetsier.

Hij wachtte totdat even later de koets verscheen, en zoals altijd stopte voor de pastorie. Lap deed de deur van het rijtuig open en zei werktuigelijk "Wie bennen der domie!" Op dat moment stapte de dominee vanuit de voordeur op Lap toe en zei "Goedenavond Lap, bent u er ook al?"

Lap keek hem verwilderd aan en toen drong het tot hem door dat de dominee hem een kunstje had geflikt. Met een smak sloeg hij de deur van de koets dicht, klom op de bok en gaf het paard er van langs met de zweep! Met gestrekte draf ging het op huis aan, waar hij, onder het uiten van niet voor herhaling vatbare woorden, de koets in de loods en het paard op stal zette.

De volgende dag ging Lap bij de scriba van de kerkenraad langs en deelde hem met redenen omkleed mee dat hij niet langer de dominee wilde vervoeren! Zo leerde de dominee een van zijn gemeenteleden op een heel andere manier kennen en ook leerde hij dat er grenzen zijn aan het gedrag dat hij als dominee zich kon veroorloven in de gemeente. In het vervolg moest hij genoeg nemen met het vervoermiddel dat beschikbaar was en kwam hij tot de conclusie dat de wekelijks ritjes met Lap toch nog niet zo slecht waren geweest.

28 Smods!

Slager Schaap stond in zijn winkel en bekeek wat hij allemaal nog in de verkoop had. De afgelopen dagen had hij een varken van 200 pond geslacht, en ook nog een koe en een schaap. Er lag dus heel wat dat op verkoop wachtte. Het meeste wat hem bezighield was de hoeveelheid vet die hij in voorraad had. Van de koe was een goede kwaliteit vet gekomen en van het varken ook, dat was het probleem niet. Maar het schaapect was er ook en dat vond niet zoveel aftrek bij de klanten. Hoe moest hij daar nu mee aan?

Na enig denkwerk had hij een oplossing gevonden. Hij ging het vet van de koe en dat van het schaap mengen en draaide het door de molen. Toen hij daar mee klaar was had hij dertig pond vet. Hij verdeelde het in vier porties van vijf pond en een van tien. De porties van vijf pond werden door de knecht de volgende dag aan de man gebracht bij klanten waarmee ze niet een vaste relatie hadden. Zo bleef er nog een portie van tien pond over en daar had Schaap al een adres voor in gedachten.

Hij pakte na de middag zijn slagerskorf vol met porties vlees en ook het vet kreeg een plaats. Zo vertrok hij op zijn route langs zijn vaste klanten. Op de boerderij van Wiersema deed hij

zaken met de boerin. Die kon wel wat gebruiken want ze had een behoorlijk gezin te voeden en ze had ook wel belangstelling voor de portie vet die Schaap in de aanbieding had. Na een kort verkooppraatje van Schaap kreeg ze de 10 pond vet voor een daalder⁴!

“Doar krieg je gain spiet van vrouw Wiersemoa. As je nooit wat aanders onder koezen kriegen mag je t der veur doun!” Met deze woorden nam de slager afscheid. Hij had zelfs nog een sigaar gekregen, want de boerin geloofde dat ze een goede koop had gedaan en ze mocht de slager wel. Fluitend ging hij met een lege korf naar huis.

Intussen had de boerin het vet gesmolten en in een Keulse pot gedaan omdat ze het direct niet nodig had. Daardoor duurde het geruime tijd voordat het aan een smaaktest werd onderworpen. Toch kon dat natuurlijk niet uitblijven en op een dag was het zover. Als men stampot ging eten werd het vet daar doorheen gemengd, maar als er aardappels werden gegeten, stond er een kom vet op tafel, de zogemaande stipkom, waarin iedereen zijn aardappels doopte.

Op een middag at men aardappels en daarom kwam de smaak van het vet goed tot zijn recht. Een van de jongens, Maarten, proefde wat bijzonders.

“Wat is dit veur vet moeke, t smoakt aans as aans. Is dit wel rundvet? Volgens mie zit der schoapvet deur, t blijft noamelk aan joen tong en t verhemelte hangen!”

“Nou dit is t vet dat ik lest van Schoap kocht heb als rundvet! Hai het mie nog nooit bedrogen mouk zeggen.”

“k Denk toch moeke dat hai joe n oar aannaait het! Meschain is hai t verschil tussen n kou en n schoap even vergeten west!”

“As hai komt zel k hom der es noar vroagen.”

Een paar dagen later kwam Schaap weer op zijn route langs en de boerin vertelde hem van hun bevindingen. Schaap dacht even na wat hij moest antwoorden en stak daarna een heel verhaal af over het verschil in vet. Dat kan van koe tot koe verschillend zijn zo betoogde hij, en met meer van dergelijke opmerkingen probeerde hij aan te tonen dat er niets aan de hand was!

“t Rundvet dat ik draai is van primoa kwoaliteit vrouw Wiersemoa! Zeg moar tegen joen zeun dat as hai nooit wat aans te eten krigt, hai blied wezen maag!”

Enkele dagen later zaten ze weer aan tafel en opnieuw viel de slechte smaak op. Gezamenlijk kwamen ze tot de conclusie dat er met het vet wat aan de hand was. Het was geen zuiver rundvet wat ze hadden gekregen, maar er zat goedkoop schaapvet doorheen, je kon het duidelijk proeven.

Maarten wilde dat moe het geld terug zou vragen, maar dat wilde ze niet. Ze kon goed met Schaap overweg en wilde voor een daalder geen trammelant maken. Maarten zei daar niks op, maar nam zich voor het er niet bij te laten zitten.

Enkele maanden later was bijna iedereen het voorval vergeten, behalve Maarten die nog steeds broedde op een idee om de rekening met Schaap te vereffenen. Op een dag in de herfst was hij in de boomgaard bezig om de valappels onder de bomen te verzamelen in een aardappelmand. Er waren veel appels bij die aangestoken waren en daardoor al in meer of mindere mate gingen rotten. Omdat dit een werkje was waarbij je de gedachten kon laten gaan, kwam hij op een idee om de slager te pakken te nemen.

Hij legde onderin de korf de meest rotte appels en zo naar boven de betere, zodat de bovenste laag een beeld gaf van gave, bruikbare appels. Hij zette de korf in de paardenstal, vlakbij de route die Schaap nam als hij naar zijn moeder ging. In de loop van de middag kwam de slager naar de boerderij en ging naar boven om met de boerin zaken te doen. Hij

---

⁴ Een daalder was fl 1,50

wikkelde de bestelling af en liep terug naar zijn vrijwel lege slagerskorf. Bij de buitendeur kwam hij Maarten tegen. Na een kort praatje over het weer, de oogst en de handel, zei Maarten dat hij nog appels in de verkoop had.

“k Heb net n mooie eerappelkölf vol appels oet toen hoald, das meschain net wat veur joen vrouw haar k dòcht! k Heb ze hier ien peerdstaal stoan. Wil je ze even zain?”

“Och joa jong, doar kons wel ains geliek aan hemmen. Ze het t der lest nog over had dat ze appels hemmen mos. Ze zain der goud oet, wat monnen ze kosten?”

“Nou k wil joe t vel nait over oren hoalen, k haar dòcht dat je ze veur n doalder hemmen maagen, das nait veul veur zo’n mooie kölf vol! As ze joe tenminste noar t zin binnen.”

“t Liekt mie wel goud, ze zain der mooi oet! k Zòl zeggen gooi ze mie moar ien korf op fiets.”

“Das goud, moar loaten wie eerst even oafrekn, want bòtter bie de vis is mien leus.”

“Der schoelt n echte koopman ien die liekt mie, hier hes dien geld.”

Maarten ging met de aardappelmand naar de fiets en nadat Schaap de korf open had gedaan gooide hij, onder toeziend oog van de slager, de inhoud van de korf erin. Eerst kwamen de mooie appels, dan de minder mooie en tenslotte de verrotte!

“Hier zel joen vrouw vast hail blied miet wezen denk ik!”

Schaap had direct door wat er aan de hand was, keek naar de smurrie in zijn korf en zei “Smods⁵, Maarten, smods! Wat zel mien vrouw doar inderdoad blied mit wezen!”

Hij had door dat de bedrieger bedrogen was, dat de rekening was vereffend en dat protesteren het alleen maar erger zou maken. Hij had niets meer te zoeken op het erf en verdween op topsnelheid met zijn slagerskorf vol smods, nagestaard door een lachende Maarten. Onderweg stopte hij en gooide de inhoud van de korf in de sloot, onder de kreet “Smods, nou haar ik smods!”

Maarten vertelde ‘s avonds hoe hij de rekening had vereffend. Hoewel zijn ouders het niet eens waren met deze manier van verrekenen, hadden ze veel plezier om het gebeuren. Ze moesten ook wel erkennen dat het een goede leer was geweest voor een volgende keer.

Zowel voor de boerin als voor de slager gold: koop nooit een kat in de zak! En Schaap die de volgende keer gewoon weer langs kwam om zijn waren aan de man te brengen, heeft er nooit meer over gesproken. Hij kreeg zelfs af en toe een sigaar van de boerin: tenslotte was hij een vrolijke slager en dat was ook heel wat waard!

29 Snertkoffie

In het begin van onze jaartelling begonnen de schaarse bewoners van het Noorden van Groningen zich te wapenen tegen de steeds terugkerende dreiging van de zee. Ze omringden hun woonplaats met een soort dijk en in de loop der jaren ontstonden er vruchtbare terpen. Die ontstonden doordat de bewoners hun organische afval dicht bij huis stortten.

Aan het einde van de 18^e en het begin van de 19^e eeuw zijn er in Groningen heel wat terpen afgegraven om elders, meest in Friesland en Drenthe, te dienen als grondverbetering voor schraal land. Ten Zuiden van het dorp, in de buurt van boerderij Westerhuis, werd in het begin van de 20^e eeuw ook een terp afgegraven. De grond ging naar de schrale graslanden in de Friese Wouden.

Het werk was als volgt georganiseerd. Vier mannen waren bezig de terp af te graven en de aarde in de kiepkarren te scheppen. Die kiepkarren moesten worden vervoerd naar een schip en daarvoor was er een smalspoor aangelegd tussen de terp en het Reitdiep. Daar was

---

⁵ Moes, appelsmots in dit geval.

bij een soort haventje een aanlegplaats gemaakt voor de schepen waar de terpaarde in werd gestort.

Het waren schepen van tussen 35 en 65 ton! Het spoortje bestond uit drie delen, waarbij er op twee plaatsen een wissel was gemaakt, zodat de volle en de lege karren elkaar daar konden passeren. Elk deel had zijn eigen man om de paarden te menen die de lorries trokken. Het eerste deel werd de terplijn genoemd, het tweede deel de middellijn en het laatste deel de scheepslijn.

De verdiensten van de drie mannen die het vervoer deden, werden per vervoerde ton berekend. Die de terplijn deed verdiende 1,50 cent per ton, die van de middellijn (de jongste) 1,25 cent en hij die bij de schepen de karren leegde (de oudste) 1,75 cent. De grootste prestatie was een dag dat er 1096 ton werd vervoerd! Van elke gulden die men verdiende bleef er 5 cent staan, om te voorkomen dat men wegbleef of wegliep van het werk.

Op het terrein bij de terp stond een houten keet waar de mannen konden koffiedrinken en schaften. De jongsten moesten zorgen dat er koffiewater op het petroleumstel stond, zodat er bij het koffiedrinken zo weinig mogelijk tijd verloren ging. Het was namelijk aangenomen werk en dus telde iedere minuut. Het water werd gehaald uit een heldere poel in het land, waaruit ook het vee dronk! Tussen de middag kregen de paarden rust in de wei en ging iedereen even naar huis om te eten.

Op zekere dag was Jaap aan de beurt om voor het koffiewater te zorgen. Nu had Jaap niet een beste naam bij de gravers. Hij zette de karren niet altijd zo neer als zij dat wilden en dat had hem al een paar keer een schrobbering gekost. Hij was het daar niet mee eens en zon al een tijdje op wraak en nu zag hij zijn kans schoon. Onderin de kan waarin de koffie werd gezet gooide hij een paar handen met erwten, die hij van huis had meegenomen.

De arbeiders kwamen met koffietijd en deden de gebruikelijke 'Peekoffie' (zie volgende blz) in de kan en ze verwachtten zo als altijd lekkere koffie te krijgen. Dat lukte natuurlijk niet, ze merkten al gauw dat er iets niet deugde. Het was een heel aparte smaak koffie die ze te drinken hadden gekregen. Ze praatten daar wat over en noemden het maar koffie 'Nooitgedacht' waarbij ze dachten dat ze de dader wel kenden die hen dit had geflikt. Die zou er nog wel wat van horen en merken!

Na de schaft kwamen de menners weer terug uit het dorp, de paarden werden getuigd en het werk werd weer hervat. Piet Scholtens, de menner bij de wier, liep bij hen langs en kreeg opeens een geweldige mep met de platte kant van een spade tegen zijn achterwerk. Zo hard was die mep dat van de pijn hem de vlammen uitsloegen, en dat terwijl ze de verkeerde man hadden te pakken! Hij was woest, smet de leidsels neer en zei dat ze maar moesten zien hoe ze de dag door zouden komen! Toen ze doorhadden dat ze de verkeerde een klap hadden gegeven, liep een van de arbeiders hem achterna. Hij zei hem dat ze zich kennelijk hadden vergist en hij kon hem overreden terug te komen.

Daarna durfden ze Jaap niet aan te pakken, want dan kon het wel eens goed mis gaan. Bovendien was hun woede al wat bekoeld en zodoende ontkwam Jaap aan een pak rammel.

Enkele weken later zaten ze in de keet omdat het regende en ze vroegen Jaap om water te halen. Die dacht er het zijne van en kwam terug met een gevoel dat nu de afrekening zou komen. Een van de mannen wilde de koffie in het water doen en vroeg

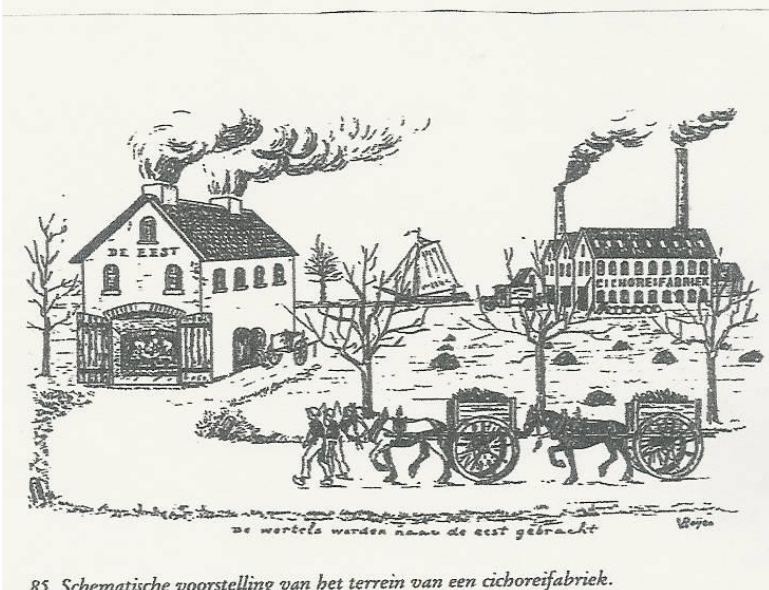
"Wat mòt t wòrren Joap, Peekovvie of snertkovvie?"

In de Napoleontische tijd, toen er vanwege de boycot van de handel met Engeland bijna geen koffie te krijgen was, beleefde de cichorei een gouden tijd. In de jaren daarna bleef men in ons land veel cichorei gebruiken. Overal verrezen branderijen.

Omdat het bij de productie ging om de wortel en niet om de bladen of de bloempjes, trachtte men door veredeling van deze plant de ontwikkeling van de bloemstengel tegen te gaan, en een dikkere wortel te verkrijgen. Dit lukte en de nieuw geteelde wortel kreeg de vorm van de bekende suiker- of voederbiet, alleen wat kleiner. Na het oogsten werden de wortels gewassen, in stukken gehakt en gedroogd. Vervolgens werden ze naar de fabriek gebracht en op grote vuren in de zogenoemde "eest" geroosterd. Na bovengenoemde behandelingen was de oorspronkelijke grootte tot circa een vierde ingekrompen en waren het glimmende, zwarte stukken geworden, die tot poeder werden gemalen. Dit poeder werd verpakt en in de handel gebracht.

Dit produkt noemde men vroeger wel "Duitse koffie" of in ons geval "Egbert's Peekoffie". Enkele van de bietenrassen, die in de cichoreifabriek werden verwerkt, waren de Palingkop, de Smouter en de Maagdenburger. Deze soorten werden van oudsher voor het grootste deel in de provincie Zeeland verbouwd. Op veel kleinere schaal werden ze verbouwd in de provincies Friesland en Groningen.

85. Schematische voorstelling van het terrein van een cichoreifabriek.

Bron: Uit de geschiedenis van Dalfsen, IJsselakademie, 1989

Toen was het ijs gebroken en het hele verhaal werd nog eens verteld. Ze konden gelukkig samen lachen om de klap die Piet per vergissing had gekregen en ook om de snertkoffie die ze hadden gehad.

Tussen de regels door lieten ze op hun eigen manier aan Jaap weten dat dit het laatste was wat ze van hem hadden geaccepteerd. Hij zat na afloop dan ook wat stil naar buiten te kijken. Hij had goed begrepen dat hij zijn werk voortaan naar behoren moest doen en nooit meer aan de koffiepote mocht komen om er een andere smaak aan te geven. Iedere misstap zou het einde betekenen voor hem op dit werk.

Zo had men een probleem opgelost op een manier die elk lid van de groep begreep. Men had elkaar nodig en bovendien zou een onopgelost conflict tijdenlang kunnen doorzeuren zowel op het werk als in de dorpsgemeenschap. Die beide dingen waren niet meer aan de orde en daarom kon men er voortaan grapjes over maken.

30 Hanengevecht

Albert Scholtens van Uithuizermeeden kocht in 1901 de graanmolen van Houwerzijl van molenaar Zuidhof. Een molenaar was een belangrijke figuur, want het malen van graan tot meel voor boeren en burgers gebeurde op de molen.

In vroeger jaren was een molenaar nauw verbonden aan een soort belasting, de maalbelasting. Daarom stond er in de Molenstraat naast de molen een zogenaamde sarrieshut, de woning waar de sarrie woonde. Dat was, een ambtenaar die er voor moest zorgen dat de mensen de maalbelasting gingen betalen over het graan dat men in de molen liet malen (zie notitie hoofdstuk 2)⁶.

Er was ook een gezegde dat luidde: 'mulder, bakker en sarrie, het is één grote pakkelarie,' wat aangeeft dat men niet al teveel vertrouwen had in de gehanteerde maten en gewichten en de daaraan gekoppelde belasting.

Als er in die tijd iemand van buiten in het dorp kwam wonen, werd hij geestelijke gewogen. Men probeerde uit te vinden wat er in iemand zat, soms direct, soms indirect, en Albert Scholtens vormde daarop geen uitzondering. Daar kwam in zijn geval nog bij dat de vorige molenaar graag een borreltje lustte en soms minder meel in de zakken deed dan dat hij aan graan had ontvangen om te malen. De nieuwe molenaar werd dus met gepaste argwaan bekeken. Nu was hij daar wel tegen opgewassen, want hij was naast molenaar ook handelaar.

Aan het begin van de straat woonde smid Noorda. Die verzorgde samen met een zoon en een knecht de leveranties van en reparaties aan ijzerwerk voor boeren en dorpingen, tevens was hij hoefsmid. Hij had een hekel aan een molenaar omdat ze volgens hem altijd uit de zakken stalen en de nieuwe molenaar zou daar wel geen uitzondering op zijn! De smid was dan ook bepaald geen vriend van de nieuwe molenaar en liet dat ook blijken.

Nu had Scholtens een paard en wagen gekocht en het paard moest ook wel eens naar de hoefsmid. Steeds weer bleek dan dat de smid zeer wantrouwend tegenover hem stond. De houding van de smid was hem een doorn in het oog, maar hij kon er direct niets tegen doen. De oplossing kon alleen op langere termijn plaatsvinden en dat ging in dit geval op een bijzondere manier. De dieren moesten er aan te pas komen.

De meeste dorpsbewoners hielden wel een paar kippen voor de eieren en soms voor de pot. Met dat doel was er op de molen ook een toom kippen met een haan. Als 's morgens vroeg de zon ging schijnen was het in het dorp een gekraai van belang. Er was bij de hanen een soort competitie wie het hardst kon kraaien. Als de ene haan had gekraaid antwoordde de ander.

De kippen liepen veelal los rond om zo hun kostje bij elkaar te scharrelen. Als de hanen elkaar overdag ontmoetten werd er soms gevochten om zo de rangorde vast te stellen. De haan van de smid was een sterke haan, hij werd met eerbied 'Jan de smid' genoemd. Geregeld liep hij richting de molen waar hij aan de daar aanwezige dieren liet zien en horen dat hij de sterkste was!

De molenaar was er een beetje zat van dat de haan van de smid steeds op zijn erf liep en zijn kippen en haan van streek maakte. Daarom ging hij op een dag naar de smid om te praten of het niet mogelijk was dat de haan binnen bleef. Een extra argument was dat volgens hem meer straatbewoners er last van hadden. De smid zag zijn kans schoon om zijn gram te uiten.

"Waieten joe waarom mien hoan zo goud is? Hai krigt iezer te vreten! Doarom mot hai ook boeten lopen, want aans gait e dood. t Is gelukkeg nait zo'n slap geval as dij van joe!"

“Nou, doar breng je mie op n idee Noordoa! k Zel es pebaaiern mien hoan ook zo ver te kriegien dat r iezer vret! Wel wait wat wie den nog es beleven!”

‘Jan de smid’ bleef dus voorlopig de baas, maar het had tot gevolg dat de molenaar op een mogelijkheid broedde hem het zwijgen op te leggen. Die mogelijkheid deed zich voor toen enkele maanden later zijn haan dood ging, er moest dus een nieuwe komen. Op dat moment kreeg een vaag plan een nieuwe impuls en kwam kort daarna ook daadwerkelijk tot uitvoering!

Op een dag zag hij namelijk bij een klant een grote haan in een apart hok zitten. Het was een kanjer, met prachtige sporen aan zijn poten, het leek hem een echte vechtersbaas! Dit was het, en daarom vroeg hij bijzonderheden aan de vrouw des huizes.

“Woarom zit dij hoan doar ien t hok vrouw Hoaksema?”

“Nou, hai het t er noar moakt! Hai vlugt bie tieden kiener aan en lest het er t lutjeke aanvlogen. Doar mòs n end aan komen en wie hemmen hom eerst moar es ien t hok stopt, den kin e wat bedoaren docht ons. Ik denk dat wie hom binnenkort moar es ien pot stoppen, der zit veul vlais aan liekt mie.”

“Dat kin hail goud liekt mie, moar ik wil hom ook wel hemmen veur mien toom kippen. Den blift r ien leven en joe binnen hom mooi kwiet. Wat monnen joe der veur hemmen?”

Vrouw Haaksema had wel oren naar de verkoop van de haan, want ze kon wel een paar centen gebruiken voor haar huishouding.

“As joe der f 1,50 veur over hemmen, is e van joe Scholtens. Moar denk der om dat hai n vuurvreter is, hai vlugt joe aan as joe bie hom ien t hok komen!”

Dat klonk de molenaar als muziek in de oren en hij zag al een prachtig hanengevecht voor zich. Lang hoefde hij zich niet te bedenken, het verwachte resultaat woog op tegen de prijs, was zijn verwachting. Het kostte enige moeite om de haan te pakken te krijgen, maar uiteindelijk lag hij met de poten aan elkaar gebonden op de wagen.

Zo kwam ‘Vuurvreter’ (zo werd hij gedoopt) bij de molenaar in een apart hok te zitten waar hij, onbewust van de rol die hem was toebedacht, wachtte op de dingen die zouden komen. Albert zijn vrouw Berendien viel het wel op dat de haan zo groot was en kracht uitstraalde, maar ze bleef onkundig van de plannen. Hij vertelde alleen maar dat de haan eerst moest wennen aan zijn omgeving, maar uiteindelijk wel eens in de pot terecht zou komen.

De volgende morgen gingen de kippen zoals gewoonlijk naar buiten. De nieuwe haan kwam wel buiten maar bleef in de kippenren. ‘Vuurvreter’ liet daarbij zijn aanwezigheid en zijn claim op het territorium wel direct horen aan zijn concurrenten. De haan van de smid hoorde wel dat er een tegenstander was gekomen, maar bleef nog even op afstand. De dag daarna verkende hij het erf bij de molen en zag zijn concurrent in de kippenren lopen, wat bij hem een heftige reactie opriep. Het gaas voorkwam dat ze elkaar aanvlogen.

De dag daarop zag de molenaar vanuit zijn molen ‘Jan de smid’ aankomen met zijn hennen. Hij wachtte even totdat de parmantige haan naar zijn mening dicht genoeg bij was en ging toen naar het hok om ‘Vuurvreter’ naar buiten te laten.

“Pak hom mien jong en loat die nait kennen!” fluisterde hij hem nog toe, hoewel dat waarschijnlijk niet eens nodig was. Daarna ging hij gauw naar de tweede zolder van de molen waar hij getuige was van een in zijn ogen prachtig schouwspel.

Nadat ‘Jan de smid’ koning had gekraaid, kwam ‘Vuurvreter’ op een draf naar hem toe en viel hem pardoes aan. De hanen buitelden over elkaar heen, de veren vlogen in het rond, de kippen kakelden luid, het was een lawaai van jewelste. Al gauw bleek dat ‘Vuurvreter’ ongekende vechterskwaliteiten in huis had, hij slaagde erin de indringer van het erf te jagen. Met bebloede kop probeerde die zijn vege lijf te redden. Maar ‘Vuurvreter’ wist van geen

ophouden, hij joeg hem de Molenstraat door in de richting van de smid, die de vechtersbazen met verbazing aan zag komen.

Het gevecht bleef aanhouden tot vlakbij de kippenren van de smid, waar 'Jan de smid' een goed heenkomen probeerde te vinden. Maar 'Vuurvreter' wist van geen ophouden, het bloed liep uit de kop van zijn tegenstander. Noorda begreep dat hij moest ingrijpen en vlakbij de ren gaf hij 'Voorvreter' een flinke schop zodat hij door de lucht vloog. Daarna pakte die zijn biezen en keerde met gepaste triomfantelijke pas naar de molen terug.

De haan van de smid was zodanig gewond dat hij moest worden afgemaakt, hij verdween in de kookpot. Scholtens had zijn doel bereikt en verkocht zijn eigen haan voor f 0,75 aan iemand die het taaie vlees op de koop toe nam. Zo verdween ook 'Vuurvreter' in de kookpot.

De verhouding tussen de smid en de molenaar was door dit gebeuren vanzelfsprekend niet direct verbeterd. Want het verhaal van zijn haan en de feitelijke toedracht werd al spoedig bekend in het dorp. Nee, zo zou het niet goed komen tussen die twee.

Een tijd later moest het paard van Scholtens worden beslagen. Hij bracht hem naar de smid, maar werd met een snauw ontvangen.

"Zel k moar weer noar hoes goan? Mòt dat zo tussen ons Noordoa? k Stel joe veur dat joe en joen vrouw zoaterdag mor es n kop koffie komen drinken bie ons. Den kinnen joe ook geliek ons zeun es zain dei eerguster geboren is."

Noorda begreep de hint: hij had de molenaar nog niet eens gefeliciteerd met de geboorte! Dus werd de afspraak gemaakt en maakten ze op zaterdagavond kennis met elkaar. Gelukkig konden ze later op de avond zelfs lachen om het hanengevecht dat had plaatsgevonden. Na die avond werden ze niet echt vrienden, maar strubbelingen hebben zich nooit meer voorgedaan.

Ook deze beide hanen hadden hun plaats bevochten en afgebakend!

31 Dronkenschap

Gerben Wolters werkte bij een handelaar in pluimvee, eieren en voer. Zelf hield hij ook kippen en hij had een prachtige geit, waar hij heel trots op was. In een bepaald jaar brak er onder de kippen een ziekte uit, kippendifterie geheten. Het was een door pokken veroorzaakte ziekte, die was te bestrijden door inenting van de dieren. Normaal deed de veearts dat, maar Gerben kon het ook, en heel wat goedkoper dan de veearts! Hij werd er wel niet rijk van, maar het was een welkome tijdelijke aanvulling van het inkomen. Het was al gauw bekend dat Gerrit heel wat goedkoper was dan de veearts en dus miste die inkomsten, die hij met zijn opgroeiende kinderen heel goed kon gebruiken. De relatie tussen Gerrit en de veearts was niet meer zoals die vòòr de inenting was geweest, de verhouding was wat bekoeld.

Het voer voor de geit kwam hoofdzakelijk van het land. Zo nam Gerrit in de herfst eens een partijtje suikerbieten mee van een boer. De geit vond ze heerlijk! Op een dag kwam Gerrit thuis van zijn werk en werd hij door zijn vrouw gauw meegenomen naar het hok van de geit.

"Kom gauw mit Gerrit, sik dut zo roar. k Wait nait wat der aan mankaaiert, moar t liekt mie nait al te best, ze jammert t oet! Kiek zulf moar es."

Inderdaad leek het niet best: het beest lag op de grond en mekkerde zeer meelijwekkend. Daarbij draaide het zijn kop in alle richtingen, en toen het probeerde op te staan viel het voorover met zijn kop onder de voerbak. Het produceerde rare geluiden en kon niet op zijn benen staan. Vol verbazing stonden ze te kijken naar de jammerlijke toestand van het dier. Gerrit zijn vrouw meende dat er direct moest worden ingegrepen.

“Veearts mòt der bie komen Gerrit. Goa hom moar gauw hoalen, want anners gait sik der aan ben k bang veur! Kins bie bakker wel even bellen denk ik.”
Ja dat leek Gerrit ook het beste en op de fiets ging hij naar de bakker, waar hij per telefoon de veearts waarschuwde.

Intussen was de toestand met de geit nog erger geworden. Hij lag af en toe met gesloten ogen en als hij weer probeerde overeind te krabbelen viel hij prompt weer neer onder het uitstoten van een klaagzang. Gerrit en zijn vrouw stonden er met tranen in de ogen bij te wachten op de veearts.

Het telefoontje van Gerrit kwam de veearts heel gelegen, want hij had nog een financieel appeltje met Gerrit te schillen vanwege diens inenting van kippen. Toen hij kwam keek hij het gedoe van de geit eens aan en al gauw kwam hij tot een goede diagnose.

“Jullie geit is in een jolige stemming” zei hij, “hij is een beetje dronken! Laat hem maar met rust. En als hij dan weer bijkomt moet je hem maar gewoon gemengd voer geven. Als het tijd is ga hem dan maar melken, maar veel zal er vandaag wel niet uitkomen!”

“Hou kin sik din dronken wezen dokter! Wie hemmen hom gain wien of jenever geven heur!”

“Nee dat begrijp ik wel. Maar je hebt suikerbieten in de voerbak liggen en daar heeft sik teveel van gehad! Toen de bieten in zijn maag kwamen zijn ze gaan gisten!”

Gerrit stond er wat bedremmeld bij: dat hem dat nou moest overkomen, hij had het kunnen weten! Hij snapte dat de veearts wel betaald moest worden en vroeg wat hij hem was verschuldigd. De veearts had zijn calculatie al gemaakt en zei hem de prijs.

“Het was een spoedgeval Gerrit, dat wordt dan vijf gulden!”

Gerrit verschoot van kleur, maar kon er weinig tegenin brengen! Maar een bedrag van vijf gulden, dat was een halve geit! Het was echt van de gekke! Hij wilde zich echter niet laten kennen en met een strak gezicht betaalde hij de veearts. Die vertrok daarop met een glimlach op zijn gezicht en hij wenste Gerrit en zijn vrouw nog een mooie dag toe!

Een paar maanden later brak de geit zijn poot. Gerrit had, gelet op de ervaring bij de dronkenschap, geen zin de veearts nog eens een halve geit aan honorarium te geven. Hij haalde dus spullen bij een drogist, en met gips en een paar latten moest de geit het klaren. En het lukte wonderwel! Na een paar weken stond de geit weer op zijn poten, al was ze een beetje mank geworden.

Een paar weken later ontmoette Gerrit de veearts bij een boer op het erf. Met geveinsde belangstelling vroeg de veearts hoe het met de geit ging.

“Geen dronkenschap meer gehad Gerrit? En staat hij goed op zijn poten?”

Gerrit snapte de aanwijzing en zei “k Geloof dat joe t jammer vienen dokter dat aaner helft van sik joe ontkomen is! Moar k loat hom nog laiver doodgoan dan joen portemonnee nog weer es zo te spekken!”

Met een grijns op zijn gezicht en een paar lachende mensen achter zich, sprong Gerrit daarna op zijn fiets, op weg naar de volgende klant.

Een jaar later ging de veearts naar een andere plaats verhuizen en ook Gerrit nam afscheid van hem. Ze hebben elkaar even gesproken en volgens insiders zijn ze lachend uit elkaar gegaan. Ze waren wel geen vrienden geworden maar konden elkaar wel respecteren.

Er zijn een paar gezegden die op hen van toepassing waren en die ze in de praktijk hadden gebracht:

‘Men moet de gebreken van zijn vrienden kennen, maar hen er niet om haten’ en
 ‘Werkelijk wijs is de mens die veel begrepen heeft, niet hij die veel geleerd heeft.’

32 De basisschool

Als je als boerenzoon wordt geboren wordt er van je verwacht dat je het bedrijf te zijner tijd overneemt van je vader. Dat gebeurde ook met Heine Mooibroek. Hij had een goed verstand en zijn ouders stuurden hem daarom naar de HBS in de stad, dat waren ze aan hun stand verplicht! Hij kreeg zodoende een prima algemene ontwikkeling, maar het boerenwerk lag hem niet, hij interesseerde zich daar niet zo voor.

Toen zijn vader plotseling kwam te overlijden moest hij echter de leiding van het bedrijf overnemen. Hij had gelukkig een prima stel arbeiders op de boerderij en dat maskeerde wat er aan hem ontbrak op agrarisch gebied.

In de jaren 1914 – 1918 werden veel jongens opgeroepen om onder de wapenen te komen en zo ook Heine Mooibroek. Hij werd officier en kreeg een standplaats dicht bij de stad Groningen. Hij reed op een prachtige motor en daardoor, en door zijn manier van optreden, maakte hij veel indruk. Hij had geen vijanden en kon prima overweg met zijn ondergeschikten. Hoewel hij wat stotterde bleek dat niet als hij als officier optrad.

In het voorjaar was hij eens met verlof thuis en hij had de motor meegenomen. Tijdens dat verlof moesten de schapen worden verweid. Dat was een heel karwei, want schapen mogen dan wel mak zijn, ze zijn soms ook behoorlijk eigenwijs. Zo ook op die dag. Dat leidde er uiteindelijk toe dat Heine zijn motor haalde om de schapen op te drijven. Hij reed over het land achter de schapen en maakte zoveel lawaai, dat de schapen in lichte paniek de richting gingen waarin ze moesten gaan.

De arbeiders waarschuwden weliswaar dat de schapen nog moesten lammeren, maar dat maakte niet veel indruk op Heine. Hij had plezier en dat was toch wel het voornaamste. Gelukkig ging het verder goed en er werden veel lammeren geboren. Uit dank voor het werk dat hij voor de boer deed, mocht de eerste arbeider een lam uitzoeken en dat als de zijne beschouwen. Daaruit sprak het goede hart van boer Heine.

Doordat Heine andere dingen aan zijn hoofd had, ontging hem wel eens wat. Zo liep hij eens met de arbeiders op weg naar het land waar gewerkt moest worden. Ze kwamen langs een stuk gerst en hij vroeg van wie die gerst was. De arbeiders konden hem duidelijk maken dat het van hemzelf was! Doordat hij wel doorhad dat hij zich schaapachtig gedroeg, waarvoor hij zich schaamde, ging hij terug naar de boerderij.

Aan het einde van de dag kregen de arbeiders een briefje van de huishoudster waarop stond dat ze de gerst moesten gaan maaien. Dat gebeurde met de sikkel en het leverde heel wat werk op. Het was net op tijd, want de gerst was al behoorlijk rijp.

In de herfsttijd moest het land bewerkt worden met cultivator en ploeg. Heine ging dan naar het land en mat met de duimstok hoe diep men de grond inging, want hij had uit de boeken geleerd hoe diep dat moest! De arbeiders trokken zich daar niets van aan, maar ze kregen zo langzamerhand wel hun vragen bij het doen en laten van de jonge boer. Veel zei men in die tijd niet tegen een boer, hij was tenslotte de baas, maar ze zagen wel in dat het niet goed ging, er was geen deskundig beleid.

Wat de deur dichtdeed was de zaak van de kuikens. Er waren op de boerderij een paar broedse kippen ontdekt. Dat vond Heine bijzonder interessant en hij zette de beide kippen te broeden in de paardenstal. Nadat de kuikens waren uitgekomen moesten ze volgens Heine maar in de konijnenloop in de voortuin, dan kon hij ervan genieten vanuit de kamer.

Enkele dagen later kwam Heine de eerste arbeider vragen of hij mee wilde komen, want met de kuikentjes ging het niet goed, er waren er al een paar doodgegaan! De arbeider bekeek de toestand en zag dat de kloek volgens zijn natuur druk bezig was met de poten in de grond te wroeten, maar dat er niets te halen was. De conclusie was dan ook dat de kuikens geen voedsel kregen en de hongerdood tegemoet gingen.

Op de vraag of ze wel genoeg voer kregen, antwoordde Heine dat hij nog niet begonnen was met bijvoeren, want dat de moedermelk hem nu nog het beste leek! De arbeider stond perplex! Hij kon zich echter goed beheersen en gaf omzichtig aan dat bijvoeren toch wel heel gewenst zou zijn!

Teruggekomen bij de arbeiders hebben ze samen eerst maar eens veel gelachen. Hoe onbegrijpelijk dat iemand met een dergelijke opleiding zo weinig weet van hoe het in de natuur toegaat! Tegelijk wisten ze nu zeker dat deze boer geen toekomst had, tenzij hij helemaal bij de basis zou beginnen de beginselen van het boer zijn en het boerenwerk te leren.

Lang heeft boer Heine het niet meer volgehouden. Het jaar daarop vertrok er al een arbeider en het jaar daarop de volgende. Na nog een paar jaar aanmodderen ging de boer failliet en werd alles verkocht aan een boer die het beter waard was.

Als de basis van iemand of van een zaak niet goed is, gaat het mis. De basisschool van het leven kan niemand missen, zeker een boer niet.

33 Het legioen

In het dorp was bepaald niet veel te beleven. Doordat iedereen lid was van de kerk was het verenigingsleven de manier om eens wat op poten te zetten. De tweede paasdag was in 1922 een hoogtepunt, want toen gaven de meisjes- en de jongelingsvereniging een gezellige avond.

Ze waren een heel seizoen druk met de voorbereiding. Het bleef natuurlijk in stijl, er werden 'samenspraken' ingestudeerd. Er mocht niet worden gesproken van een toneelstuk, dat paste niet in de traditie van de gereformeerde bevolking! Eerst was er 's morgens de normale kerkdienst en dan begon het klaarmaken van de kerkzaal. Door aanplakbiljetten was het jeugdige publiek in de omringende dorpen opgewekt naar de avond in de kerk te komen.

Een van de redenen om dit soort avonden te beleggen was de mogelijkheid dat de jongens en de meisjes eens konden kijken bij de leden van de andere sekse van buiten het dorp. Hun eigen dorpsgenoten kenden ze wel, maar wat van buiten komt is meestal beter, in elk geval is het spannender. Over een dergelijk evenement werd ook wel eens spottend gesproken als 'de vleeskeuring'.

Op de bewuste paasmaandag stond alles klaar voor de langverwachte avond vol ontspanning. De kerk was goed bezet, en er waren veel vreemde jongens en meisjes aanwezig. Van beide kanten werd de keuring ingezet en werden er al op voorhand keuzes

gemaakt, die misschien later op de avond aanleiding waren voor nadere kennismaking.

Vooraf de pauze was bedoeld om gelegenheid te geven contacten aan te knopen. Jantje Huizinga en Antje Faber, twee meisjes uit het dorp, waren vol verwachting naar de kerk gekomen. Ze genoten van wat hun werd voorgeschoteld aan 'stukjes', gedichten en gezang, maar ze gaven tegelijk hun ogen goed de kost. Ze hadden al een paar leuke jongens gezien en in de pauze slaagden ze erin de aandacht van de jongens te trekken. Ze bleken Kees en Karel te heten en ze waren beiden bereid de meisjes gezelschap te houden.

Nadat de avond was gesloten met psalmgezing en dankgebed, begon voor hen een uiterst belangrijke tijd. Ze liepen met de jongens het tamelijk donkere dorp in en geleidelijk werden de harten en lichamen elkaar genegen. De jongens, twee kameraden, hadden afgesproken dat ze tegen halftwaalf elkaar weer zouden ontmoeten. Ze moesten nog een best eind fietsen en de andere dag moesten ze weer vroeg aan het werk.

Zo gingen Jantje en Antje en de beide jongens hun eigen liefdesweg, een weg die niet altijd over rozen gaat. Het begon voor Jantje met de moeilijkheid waar ze even konden zitten. Dat was niet zo eenvoudig op te lossen, totdat Jantje een idee kreeg: ze konden wel bij hen in het hok gaan zitten waar de geit en de kippen waren ondergebracht. Dat leek Kees, zo heette de jongen waar ze mee aan de scharrel was, wel een goed idee, tenslotte wil je wel even alleen zijn met zijn tweeën!

In het hok was inderdaad wel een plekje te vinden. Het was er niet ruim, maar dat was zoveel te mooier. Er waren weliswaar toehoorders, maar die zouden niets doorvertellen van wat zich daar afspeelde, dat was zeker. Beiden hadden nog geen enkele ervaring met dit soort zaken en dus bleef het bij stevige zoenen en wat gegiechel, dat af en toe de beesten wakker maakte.

Zo vloog de tijd om en voordat ze het wisten was het tijd om afscheid te nemen. Ze namen met een lange zoen afscheid in de buitenlucht, waarna elk zijns wegs ging. Jantje ging in huis voor de welverdiende nachtrust en Kees reed naar de afgesproken plek om met zijn kameraad Karel de terugreis te aanvaarden.

Beide jongens waren deze avond wijzer geworden op het gebied van de liefde, beiden hadden ze aan de verliefde meisjes beloofd over veertien dagen terug te komen! Dat waren ze ook echt van plan, maar er werd roet in het liefdeseten gegooid door wat ze onderweg beleefden.

Kees kreeg namelijk steeds meer last van een vreemde kriebel; op zijn hoofd, in zijn nek en later overal op zijn lichaam. Het was op den duur niet meer om te harden en hij stopte om te onderzoeken wat die kriebel veroorzaakte. Bij het licht van de carbidlantaarns van hun fiets kwam de oorzaak al gauw aan het licht: het wemelde van de kippenluizen! Er zat niets anders op dan zich helemaal uit te kleden en alle kledingstukken degelijk uit te kloppen. Dat gebeurde niet bepaald zachtzinnig, want Kees had de smoor in! Niet op Jantje, maar op die kippen en de luizen. Daarom sloeg hij hard met de kledingstukken op de fiets.

Nadat ze ervan overtuigd waren dat de meeste luizen dood waren of in de wind waren verstrooid, kledde Kees zich weer aan en kon de tocht worden voortgezet. Ze spraken als gezworen kameraden af dat ze de vrijerij en het voorval met de kippenluizen maar niet aan de grote klok moesten hangen.

De moeder van Kees waste die week ook Kees zijn overhemden en ze kwam tot een merkwaardige ontdekking. Ze legde Kees het probleem voor: "Hou kin dat nou Kees. Dien overhemd is ienains van maark veranderd. Der stait nou 'Victoria band'op, twei keer zulf. Snaps doe hou dat kin?"

"Nee moeke, dat snap ik nait. Joe hemmen zulf hemden kocht en t maark zel der wel ien stoan hemmen."

Maar toen snapte Kees ineens hoe dat misschien was gekomen.

“Vanoavond zel k joe t wel vertellen moeke. Want nou ik der over noadenk, kin t wezen dat k de reden wel wait.”

En in de avond, toen de kleintjes naar bed waren, vertelde Kees zijn aandachtige toehoorders van zijn ervaringen: van het meisje, de beestjes, en de kloppartij onderweg. Zijn ouders en broers maakten natuurlijk rake opmerkingen, en feliciteerden Kees met zijn prille liefde en zijn heldhaftige overwinning van het legioen!

Of dat nu kwam door de aanval van het legioen is niet bekend, maar Kees is niet meer teruggezien door Jantje. Dat gaf wel even verdriet, maar zo ging het zei haar vader, alle begin is moeilijk.

Kees is er ook niet lang verdrietig over geweest, andere meisjes en andere zaken namen hem in beslag. Het was overigens wel een goede ervaring voor hem, want hij had geleerd dat wanneer je een meisje leert kennen, je er van alles gratis bij krijgt, ook als je er niet zo blij mee bent.

34 Een Salomonsoordeel

Schaap was een schapenhouder en af en toe moesten die beesten worden verweid. Op een dag in het voorjaar was het weer eens zo ver en trok hij met de schapen over de weg langs een stuk land van zijn buurman. Zijn buurman en hij waren niet bepaald vrienden en als ze elkaar een hak konden zetten deden ze het.

Er liep een eenzaam lam langs de weg, de eigenaar was onbekend, een oormerk was er toen nog niet. Weliswaar liepen er schapen van zijn buurman in de wei langs de weg, maar de eigenaar van het lam was onbekend. Dus liep het lam met zijn kudde mee en zo belandde het in het land van bestemming van zijn kudde.

Buurman Faber kwam er al spoedig achter dat er lam ontbrak. Een ooi blaatte de hele dag en mistte duidelijk een lam. Maar waar was die gebleven? Hij had wel een donkerbruin vermoeden, maar kon het niet bewijzen. Omdat hij zijn buurman een hak wilde zetten deed hij bij de politie aangifte van diefstal van een lam.

Agent Wiersema kwam graag opdraven. Er was niet al te veel te doen en een akkefietje als diefstal brak de sleur van elke dag. Hij kwam eerst praten met Faber en noteerde alles in zijn boekje, ook het vermoeden dat Faber uitsprak over de dader.

Daarna ging hij op bezoek bij Schaap. Die zag Wiersema aankomen en had al een vermoeden waarover het zou gaan. Nee, hij had geen lam gezien. Kijk maar eens bij de schapen, ze lopen allemaal rustig in het land. Samen gingen ze naar het land waar de schapen liepen. Het viel Wiersema op dat er een lam wat aan de kant stond en af en toe behoorlijk blaatte. Waar was zijn moeder? Daar gaf Schaap als antwoord op dat het wel vaker bij schapen voorkwam dat een lam niet door zijn moeder werd geaccepteerd, later kwam het meestal wel weer goed.

Hoewel Wiersema een verdachte had, wilde hij trammelant voorkomen en daarom kwam bij hem een lumineus idee op. Hij ging naar Faber en maakte een afspraak met hem. Daarna ging hij terug naar Schaap om nog eens met hem te praten, misschien kwam het hoge woord er uit! Maar dat was niet het geval en daarom was het wachten op de dingen die stonden te gebeuren.

Faber kwam enige tijd later met een kar aangereden met daarin een ooi. Die had hij in het land geselecteerd als de vermoedelijke moeder van het verdwenen lam. Bij Schaap zijn land

werd de ooi uit de kar gehaald en werd op verzoek van Wiersema in het land gelaten bij Schaap zijn kudde. Daar begon het te blaten en als antwoord kwam er in schapentaal een hartverscheurend antwoord van het lam, dat met grote sprongen aan kwam zetten en gulzig begon te drinken.

Er hoefden niet veel woorden meer te worden gesproken. Het Salomonsoordeel was geveld, de eigenaar van het lam was aangewezen door de rechtmatige eigenaar, de moeder zelf!

Schaap was door de mand gevallen! Hij mompelde iets van *'weglopen'* en *'niet weten'* en *'verwaarlozen'*. Maar het was voor Faber en agent Wiersema duidelijk wat er was gebeurd.

Toch had Wiersema geen reden een proces-verbaal op te maken, want diefstal kon niet worden bewezen.

Zo kwamen de schapen met de schrik vrij!

35 Praatjes

Kees Slager was handelaar. Hij reed in het begin van de twintigste eeuw met zijn hondenkar door de dorpen in de omtrek en verzamelde alles waar hij handel in zag. Sommige mensen zagen de waarde niet van de spullen die ze in de handel deden en daar profiteerde Kees van. Afval, vodden, afgedankte spullen, alles was welkom bij hem.

Hij was meestal vier dagen bij de weg en gebruikte de andere twee dagen om thuis de spullen te sorteren. Ook zijn twee honden hadden wel een paar dagen rust nodig, want Kees spaarde ze niet. Er waren mensen die vonden dat hij ze te hard aanpakte, sommigen zeiden dat ze wel eens hadden gezien dat hij de honden met een zweep sloeg!

Maar hoe dan ook, Kees wist de mensen te overtuigen van zijn gelijk als het op de handel aankwam. Vrouwen wond hij om zo te zeggen om de vinger. Meestal kreeg hij onderweg ook wel wat te eten en te drinken.

Zoals gezegd deed hij handel met alles wat hij tegenkwam. Zo is het ooit eens gebeurd dat hij met een varken naar huis reed, dat hij voor niet te veel geld had gekocht. De honden waren nerveus van al dat lawaai achter hen en daarom belandden ze met kar en al van de weg. Thuisgekomen heeft hij het varken geslacht en hij en zijn vrouw hebben er een hele tijd goed van gegeten.

Als in de zomer de handel niet al te best was omdat de mensen druk bezig waren met de oogst, deed Kees andere zaken. Hij ging dan wel bij de deuren langs met zoute haring en Lemmerse bokking, afkomstig uit de toen nog niet afgesloten Zuiderzee. Later deed hij ook handel in huishoudelijke artikelen, waarmee hij langs de huizen trok.

Kees was in de handel scherp, maar hij was wel te vertrouwen. Hij zou nooit iemand tekort doen en kwam zijn verplichtingen na. Het was zijn eer te na als er over hem zou worden gepraat. Hij had een hekel aan mensen die hem dwars zaten of hem heimelijk beschuldigden en dat dan later niet konden waarmaken.

Zo iemand was agent Wiersema. Die vertrouwde hem niet en had al eens geprobeerd hem te betrappen op oneerlijke handel. Bovendien was Wiersema niet een aangenaam persoon, waar nog bij kwam dat zijn privéleven wel eens voorwerp van gesprek was.

Op een dag was Kees op weg naar een dorp in de buurt toen hij Wiersema aan zag komen. Die vroeg hem te stoppen en hij maakte een praatje met Kees. Het bleek dat hij hem wat had te vertellen.

“k Heb heard Kees das doe dien honden wel es mit zweep der van laangs gefs. k Mòt die der op wiezen dat de wet dat verbudt. As ik die ooit es betrap, den krigs zunder pardon van mie n proces-verboal aan de kont!”

Kees dacht even na en kwam toen met een dodelijk antwoord.

“Och ie mouten moar zo denken Wiersema, mensen kletsen zoveul! k Heb ook heard dat joe joen vrouw wel es sloagen, moar doar geloof ik gain klap van noatuurlek!”

Nadat hij dat gezegd had zette hij zijn hondenkar in beweging met de voor hem bekende kreet “Vot jongens”. De hondenkar ging er vandoor, een verbouweweerde agent bleef nadenkend achter.

Ze zijn elkaar nog diverse keren tegengekomen op de weg. De verhouding is begrijpelijkerwijze nooit joviaal geworden. Wiersema had echter geleerd zijn mond te houden en Kees wist dat hij op moest passen voor de wraakzuchtige Wiersema. Zo hielden ze elkaar als het ware in evenwicht.

0-0-0-0-0

0-0-0-0

0-0-0

0-0

0